

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

SARA GÜRBÜZ ÖZEREN'İN EFSANELERİNİN KÖK
DEĞERLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Hazırlayan
Mehmet Nuri POLAT

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mehmet Fatih ÖZCAN
Ağrı 2021

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

SARA GÜRBÜZ ÖZEREN'İN EFSANELERİNİN KÖK
DEĞERLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Hazırlayan
Mehmet Nuri POLAT

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mehmet Fatih ÖZCAN

Ağrı 2021

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Sara Gürbüz Özeren’in Efsanelerinin Kök Değerler Bağlamında İncelenmesi” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanması izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Δ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

28.07.2021

Mehmet Nuri POLAT

**T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Doç. Dr. Mehmet Fatih ÖZCAN danışmanlığında, Mehmet Nuri POLAT tarafından hazırlanan bu çalışma ...../...../.....tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : .....

İmza: .....

Jüri Üyesi : .....

İmza: .....

Jüri Üyesi : .....

İmza: .....

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine ait olup;

Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../2021 tarih ve .... /..... nolu kararı ile onaylanmıştır.

.... /...../2021

Prof. Dr. İbrahim HAN

Enstitü Müdürü

İçindekiler

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI	3
TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	4
ÖZET	4
ABSTRACT	5
MASTER'S THESIS	5
ÖNSÖZ	6
TABLolar LİSTESİ	7
KISALTMALAR.....	8
BİRİNCİ BÖLÜM.....	9
GİRİŞ.....	9
1.PROBLEM DURUMU	11
1.1.Problem Cümlesi	11
1.2. Alt problemler	12
1.3. Araştırmanın Önemi	13
1.4. Sınırlılıklar	13
1.5. Varsayımlar	13
1.6. Tanımlar	14
İKİNCİ BÖLÜM	15
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	15
2.1. Değer	15
2.1.1. Değerlerin Özellikleri.....	16
2.1.2. Değerlerin Önemi ve İşlevi.....	17
2.1.3 Aile, Okul ve Öğretmenlerin Değerler Eğitimi Açısından Önemi.....	19
2.1.3.1. Değerler Eğitimi ve Aile.....	20
2.1.3.2. Değerler Eğitimi ve Okul.....	20
2.1.3.3. Değerler Eğitimi ve Öğretmenler	21
2.1.4. Türk Millî Eğitim Sisteminde Değerler.....	22
2.1.5. Türkçe Dersinin Değer Eğitimi ile ilişkisi.....	24
2.1.6. Değerler Eğitimi Hakkında Yapılan Araştırmalar	26
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	32

3.YÖNTEM.....	32
3.1. Araştırmanın Modeli	32
3.2. Çalışma Materyalleri	32
3.3. Veri Toplama Araçları.....	32
3.4. Verilerin Analizi	33
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	34
4. BULGULAR VE YORUMLAR	34
4.1. Adalet Değeri ile ilgili Bulgular ve Yorumlar	34
4.2. Dostluk Değeri ile ilgili Bulgular ve Yorumlar	39
4.3. Dürüstlük değeri ile ilgili Bulgular	43
4.4. Öz Denetim Değeri ile İlgili Bulgular	46
4.5. Saygı değeri ile ilgili Bulgular ve Yorumlar	50
4.6. Sabır değeri ile ilgili Bulgular ve Yorumlar	54
4.7. Sevgi değeri ile ilgili Bulgular ve Yorumlar	58
4.8. Sorumluluk değeri ile ilgili Bulgular ve Yorumlar	61
4.9. Vatanseverlik değeri ile ilgili Bulgular ve Yorumlar	65
4.10. Yardımseverlik değeri ile ilgili Bulgular ve Yorumlar	69
Tablo 4.11: Sara Gürbüz Özeren'in Efsane Kitaplarındaki Değerlerin Kitaplara Göre Dağılımı	74
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	76
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	76
5.1. Sonuç	76
5.2. Tartışma	77
5.3. Öneriler	78
KAYNAKÇA	80
EKLER	85
ÖZGEÇMİŞ.....	Error! Bookmark not defined.

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SARA GÜRBÜZ ÖZEREN'İN EFSANELERİNİN KÖK DEĞERLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet Fatih ÖZCAN

Temmuz 2021, 97

Bu çalışmanın amacı Türk edebiyatı yazarlarından Sara Gürbüz Özeren'in Büyük Türk Efsaneleri kitap serisini kök değerler eğitimi açısından incelemektir. Bu araştırma, betimsel nitelikte bir çalışma olup doküman incelemesi yöntemi, Nitel araştırma tekniği ve betimsel tarama modeli esas alınarak yapılmıştır. Çalışmanın materyallerini de Sara Gürbüz Özeren'in on eseri oluşturmaktadır. Bu eserler kök değerler eğitimi açısından, Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve 2019 yılında yayımlanan İlkokul ve Ortaokul Türkçe Dersi öğretim programında yer alan MEB Kök Değerleri' ne göre incelenmiştir. İncelenen eserlere konu olan değerler sırasıyla en fazla sevgi (51), saygı (39), yardımsever (34), denetim (32), sorumluluk (28), dürüstlük (18), vatansever (18), adalet (17), dostluk (14), öz sabır (14), değerine yer verildiği belirlenmiştir.

Bu bulgular neticesinde Sara Gürbüz Özeren'in Büyük Türk Efsaneleri adlı kitap serisi değerler eğitimi konusunda faydalanılacak kaynaklar arasında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eserlerin genelinde on kök değerinin hepsine yer verilerek ve değerlerin okuyucuya örtük bir biçimde aktarıldığı tespit edilmiştir. Sara Gürbüz Özeren'in Büyük Türk Efsaneleri kitaplarının değerler eğitimi açısından ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki öğrencilere önerilebilir niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Sara Gürbüz Özeren, Kök Değer, Değerler Eğitimi, Efsaneler.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

Mehmetnuri POLAT

Thesis advisor : Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fatih ÖZCAN

2021, 97

The aim of this study is to examine the book series Great Turkish Legends by Sara Gürbüz Özeren, one of the authors of Turkish literature, in terms of root values education. This research is a descriptive study and was conducted on the basis of document analysis method, qualitative research technique and descriptive scanning model. The materials of the study consist of ten works of Sara Gürbüz Özeren. These works were examined in terms of root values education, according to the general objectives of the Turkish National Education and the Ministry of National Education Root Values in the Primary and Secondary School Turkish Language Curriculum published in 2019. The values that are the subject of the examined works are the most love (51), respect (39), helpful (34), control (32), responsibility (28), honesty (18), patriotic (18), justice (17), friendship (14), self-patience (14), and its value.

As a result of these findings, it has been concluded that Sara Gürbüz Özeren's book series named Great Turkish Legends is among the resources to be benefited from on values education. It has been determined that all of the ten root values are included in the works and that the values are implicitly conveyed to the reader. Sara Gürbüz Özeren's Great Turkish Legends books can be recommended to primary and secondary school students in terms of values education.

Keywords: Sara Gürbüz Özeren, Root Value, Values Education, Legends.

ÖNSÖZ

Birey, toplumsallaşma sürecinin ilk eğitimi ailesinden alır. Dolayısıyla da değer kavramını okul hayatına kadar ailesinden doğrudan ya da dolaylı yollarla öğrenmektedir. Okula başlayan birey okul kültürünün ve uygulamada olan eğitim öğretim programlarının da yardımıyla gerek doğrudan gerekse örtük bir şekilde değerleri öğrenip benimsemektedir. Toplumsallaşma süreci devam eden birey, sosyal çevre ve okul kültürünün de etkisiyle kendi değer yargılarını oluşturmaktadır. Bu değer yargılarını oluştururken öğretmenlerinin rolü yadsınamaz bir gerçektir.

Türkçe dersinde kullanılan metinlerinde doğrudan ya da dolaylı iletiler aracılığıyla değerler eğitime yer verilmelidir. Temel dil becerileri konularına göre materyaller hazırlanırken değerler eğitime uygun örneklerle yer verilmelidir.

Bu çalışmada, Türk edebiyatına yaptığı katkılarıyla ve özellikle milli bilincin yer aldığı değerlere yer verilen efsanelerimizin toplanıp incelenmesini sağlayan ve bunu okuyucuyla paylaşan Sara Gürbüz Özeren'in eserleri, değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde çalışmanın problemi, ikinci bölümünde konuyla ilgili kavramsal çerçeve, üçüncü bölümünde çalışmanın yöntemi, dördüncü bölümünde de elde edilen bulgular- yorum ve son olarak da sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Tezin hazırlanma aşamasında büyük bir sabır ve özveriyle bana yardımcı olan değerli danışman hocam Doç. Dr. Mehmet Fatih Özcan'a, fikir ve önerileriyle bana her zaman yol gösteren Arş. Gör. Muhammed Tunagür hocama ve Değerli Dostum Mehmet Uz'a, lisans ve lisansüstü eğitim dönemlerimde üzerimde emeği olan bütün hocalarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tüm hayatımda olduğu gibi araştırmam boyunca her türlü desteğiyle yanımda olan değerli aileme ve eşim Şevin Polat'a teşekkür eder, çalışmalarımdayan yanımda olan arkadaşlarıma sevgilerimi sunarım.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Sara Gürbüz Özeren'in Araştırma Kapsamında Ele Alınan Eserleri

Tablo 4.1: Sara Gürbüz Özeren'in "Büyük Türk Efsaneleri 1" Eserindeki Değerlerin Dağılımı

Tablo 4.2: Sara Gürbüz Özeren'in "Büyük Türk Efsaneleri 2" Eserindeki Değerlerin Dağılımı

Tablo 4.3: Sara Gürbüz Özeren'in "Büyük Türk Efsaneleri 3" Eserindeki Değerlerin Dağılımı

Tablo 4.4: Sara Gürbüz Özeren'in "Büyük Türk Efsaneleri 4" Eserindeki Değerlerin Dağılımı

Tablo 4.5: Sara Gürbüz Özeren'in "Büyük Türk Efsaneleri 5" Eserindeki Değerlerin Dağılımı

Tablo 4.6: Sara Gürbüz Özeren'in "Büyük Türk Efsaneleri 6" Eserindeki Değerlerin Dağılımı

Tablo 4.7: Sara Gürbüz Özeren'in "Büyük Türk Efsaneleri 7" Eserindeki Değerlerin Dağılımı

Tablo 4.8: Sara Gürbüz Özeren'in "Büyük Türk Efsaneleri 8" Eserindeki Değerlerin Dağılımı

Tablo 4.9: Sara Gürbüz Özeren'in "Büyük Türk Efsaneleri 9" Eserindeki Değerlerin Dağılımı

Tablo 4.10: Sara Gürbüz Özeren'in "Büyük Türk Efsaneleri 10" Eserindeki Değerlerin Dağılımı

Tablo 4.11: Sara Gürbüz Özeren'in Efsane Kitaplarındaki Değerlerin Kitaplara Göre Dağılımı

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
Akt.	: Aktaran
Çev.	: Çeviren
BTE	: Büyük Türk Efsaneleri
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
S.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDÖP	: Türkçe Dersi Öğretim Programı
Vb.	: Ve Benzeri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İnsan sosyal bir varlıktır. Doğal olarak da toplum halinde yaşam sürer. Toplum içinde yaşayan insanlar toplumun normlarına ayak uydurmak zorundadır. Bu normlar da evrensel boyuta sahip özellikle insanların toplumsal varlık olarak birbirlerine olan bağlarını kuvvetlendiren maddi ve manevi olguların bütünüdür. Bu değerler topluma mal olmuş maddi ve manevi bütün öğelerin gelecek nesillere aktarımı için oldukça önemli bir rol oynamaktadır.

Değerler, toplumsallık içinde devinim halindedir. Evrensel boyutta ya da yerel motifler içinde birbirine ters bölümler yer almaktadır. Bu neticede kişi içinde yer aldığı toplumda yaşamını devam ettirirken bu değerlerin çizdiği görünmez çizgilerle iyi veya kötü davranışı bir süreç halinde farkına varmadan kavrar (Kösemihal, 2005).

Gelişen teknoloji, toplumsal yaşamda değerleri de oldukça etkilemektedir. İnternetin bilinçsiz kullanımı, son dönemlerin popüler bilgisayar oyunları ve sosyal medya, kalabalıklar içinde yalnızlaşan toplumsal yaşam içinde de bencilleşen insanların oluşmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda da insanlar toplum olmanın ana etmenlerinden olan değerlerden uzaklaşmıştır. Toplumların önemli yapı taşları olan değerlerin değişimi, içinde bulunduğu toplumu ya da toplumları oldukça etkilemektedir. Son zamanlarda yaşanan tahribatlar, aile yapısının bozulması, insanların toplumsal amaçlar yerine bireysel amaçlar peşine düşmesi değer kavramının ne kadar önemli olduğunu bir kez daha vurgulamaktadır.

Globalleşen dünyada, değerler eğitiminin de gelişime açık olduğunun farkına varılarak, insanların da bu gelişim hakkında bilgi sahibi olması sağlanmalıdır. Bu farkındalık da insanlara değerler eğitiminin bilinçli bir şekilde aşılmasıyla mümkün olacaktır. Değerler eğitimi, bilinçli bir şekilde aktarılırsa toplumları oluşturan etmenler için sağlam bir gelecek oluşacaktır.

İnsanoğlunun varlığından bu yana her şey devinim ve değişim içinde olmuş, bundan sonra da olacaktır. Değerleri de bu gelişime ayak uydurmaktadır. Bu değişim faydacılığa yönelmekte ve manevi değerler yerini daha çok maddi değere bırakmaktadır. Bu değişim beraberinde çoğu zaman olumsuzlukları getirmekte

bireyde, ailede, toplumda yozlaşmalar görülmektedir. Böylece değerler artık birey için toplumsal uyumu sağlamaya yarayan bağlar olmaktan çıkarak kişinin kendi ekseninde dönmesine neden olan araçlar haline gelmektedir. Bireyin bu değerler manzumesinin dışında yaşamaya kalkması, toplumda güvenlik ve huzur sorununu da gündeme getirmektedir (Tunagür, 2016).

Toplumsal değerler, birey tarafından özümşenen ve içinde yaşanan toplum tarafından da onaylanan veya onaylanmayan bir oluşum içinde canlı bir varlık olarak kendini gösterir. Toplumsal kurallar içinde bulunan bütün belirleyiciler, bireyin bu değerleri kendine manevi güç oluşturacak şekilde rehber alarak hayatını inandığı bu manevi güçlere öne sürdürür. Bu oluşum sonucunda birey yaşadığı toplumun bir ferdi olur ve ona aktarılan değerleri temsil etme ve sürdürme görevinde bulunur. Böylelikle birey toplumun ona aktardığı değerleri yansıtır, bu yansıtma sonucunda da hem toplu hem de birey sosyal bir kimlik sahibi olur (Aydın, 2003).

İnsanlar doğdukları andan itibaren yakın çevreyle etkileşime girer. Anne, baba ve çocukla başlayan bu süreç içerisinde değerler yavaş yavaş çocuğa aktarılır; böylelikle çocuk değerler eğitimi almaya başlar. Çocuğun büyüüp sosyalleşme sürecini hızlandıran grupların içerisinde yer almaya başlamasıyla bu aktarım zirve noktalara ulaşmaktadır. Bu grupların ilk ve en önemli basamağını da okullar oluşturmaktadır. Okullar değerler eğitiminin aktarımı için en doğal süreci oluşturmaktadır (Hökelekli ve Gündüz, 2004).

Değerlerin aktarılmasında en önemli etmen okuldur. Okulda ise en büyük pay Türkçe derslerine düşmektedir. Temel dil becerilerinin öğretildiği bu derste değerler eğitiminin içselleştirilmesi de oldukça önem arz etmektedir. Bunun sağlamanın en önemli yolu değerlere daha çok yer veren metinlerin öğrencilerle buluşturulmasını sağlamak olacaktır. Öğrenciler, değerlerle ilgili okudukları metinlerde bu içselleştirmeyi daha iyi yapabilecektir. Bu bağlamda Türkçe dersi, değerler eğitiminin olmazsa olmazıdır.

Sara Gürbüz Özeren'in eserleri değerler eğitimi bağlamında zengin bir yapı içermektedir. Özeren'in eserlerinde kullanılan sosyal hayat içerisinde adalet, sevgi, dostluk, saygı, yardımsever, vatansever gibi yer verdiği değerler, sosyal hayat içerisindeki değerlerden bazılarıdır. Eserlerine genel olarak baktığımızda dili oldukça

sade, tasvir gücü yüksek, kahramanlık duygularının oldukça ileri seviyede aktarıldığı görülmektedir.

1.PROBLEM DURUMU

1.1.Problem Cümlesi

Araştırma problemi, “Kök değerlerin Sara Gürbüz Özeren’in Büyük Türk Efsaneleri adlı eserlerinde yer alma durumları nelerdir?” olarak belirlenmiştir.

Teknolojinin gelişmesine bağlı olarak yalnızlaşan insanlar sahip oldukları değerleri birer birer yitirmeye veya başka milletlerin değerlerini kendi toplumsal, dinsel ve sosyolojik yapısına uymasa bile kullanmaya başlamışlardır. Bu durumun neticesinde günümüz sorunlarından biri olan değer yitimi ya da değerlerin anlamsızlaştırılması olgusu ortaya çıkmıştır. Her ne kadar bilgi çağında olsak da aslında değerlerin yitirildiği sosyolojik tarihin dönüm noktalarını yaşamaktayız.

Değer; bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetlerdir (Çelikkaya,1996).

Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2020).

“Değer, bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum vb. karşısında ortaya koyduğu duyarlılıklardır.” (Yaman, 2012).

Eğitim, bir toplumun veya bireyin sahip olduğu kültürü, bilgiyi, inancı, beceriyi, değerleri, sanatı ve benzerlikleri kendisinden sonra gelenlere aktarma sürecidir. Kısaca eğitim, kişinin davranış örüntülerini değiştirme sürecidir (Ulusoy ve Dilmaç, 2016).

Kişiler kültürlerini toplumsallaşma süreci içinde öğrenme yoluyla elde ederler. İnsan davranışlarının büyük kısmı öğrenilmiş davranışlardır. Kişiler başkalarıyla olan ilişkileri aracılığıyla toplumda geçerli olan değer, kural ve normları, tutumları, alışkanlıkları ve becerileri öğrenir (İçli, 2005).

Bireyin sosyalleşmeye başladığı ve eğitim aldığı ilk yer ailedir. İnsanların en temel özelliği değiştirilme ve eğitilme durumudur. Toplumun en küçük kurumu ailedir ve bireyin de aile içinde küçük yaşta eğitim almasının önemini belirtmektedir (Yaman, 2014).

“Okullar aile kurumundan sonra insanın bütün gelişim yönlerinde önemli etkileri bulunan bir kurumdur. Anaokullarında okullaşma oranlarının artmasıyla birey çok küçük yaştan itibaren eğitim kurumu bünyesine girmektedir. Özellikle anaokulu ve ilköğretim seviyesinde öğrencilere bilişsel seviyede olduğu kadar duyuşsal alanda davranışlar kazandırılmaktadır (Akbaş, 2004).

Bu gelişimin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için sağlıklı bir okul kültürünün oluşması ve eğitim faaliyeti içinde yer alan görevlilerin sorumluluklarının bilincinde olmaları gerekmektedir.

Değer aktarımının en yoğun olarak gerçekleştiği ders, Türkçe dersidir. Türkçe dersi Millî Eğitim Bakanlığı okullarında en çok zaman ayırdığı derstir. Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme ve okuma metinlerinde “değer” eğitimini öğrenciye aktaran metinlerden seçilmelidir. Öğrenciye kitap önerirken kültürümüze ve değerlerimize yer veren eserler önerilmelidir. Değer aktarımının daha sağlıklı olabilmesi için Türkçe ders kitaplarındaki metinlere milli kültür, gelenek ve göreneklerimize ait örnek metinler eklenmeli; böylelikle de değer aktarımı daha iyi gerçekleşir (Yır, 2019).

Bu çalışmada Sara Gürbüz Özeren’in 10 serilik Türk efsanelerini içeren eserleri incelenmiştir. İncelenen bu eserlerde on kök değerlerden hangilerine yer verildiği, yer verilen kök değerlere ne kadar değinildiği belirlenmeye çalışılmıştır.

1.2. Alt problemler

Sara Gürbüz Özeren’in Bu problem sorununa daha ayrıntılı bir cevap verebilmek için aşağıdaki alt problemlere ulaşılmıştır:

1. Sara Gürbüz Özeren’in Büyük Türk Efsaneleri adlı eserler kök değerleri iletme açısından ne durumdadır?
2. Sara Gürbüz Özeren’in Büyük Türk Efsaneleri adlı eserlerinde yer alan kök değerler nasıl işlenmiştir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Toplumların temel yapısı olan değerlerin nesillere aktarımını sağlamak oldukça önemlidir. Teknolojik gelişmelerin zirve yaptığı günümüzde insanlar öz değerlerinden gittikçe uzaklaşmaktadır. Bireyleri bu değerlere ulaşmasını sağlayan en temel kurum olan ailesi ve bunu belli programlar dâhilinde aşıl原因an okullar yer almaktadır. Okullardan sonra değerlerin aktarımını üstlenen kurum ailedir.

“Bir ülkenin eğitim sistemi o ülkenin önem verdiği ve eğitim sistemine de yansımış olan değerlerle başlar. Bu değerler eğitiminin çerçevesini, amaçlarını ve yönünü belirler. Eğitim sistemi bu amaçlara ulaşmak için faaliyet gösterir.” Doğan (1997) Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri insanlarına sundukları eğitim olanaklarından geçmektedir.

Kök değerlerin öğrencilere aktarılması ve benimsetilmesini de yine okuma ve okuduğunu anlama becerisini en iyi ifade edildiği ders de Türkçe dersidir. Çünkü dört temel beceriyi kapsayan ve öğrencilerin aktif olduğu derslerin başında şüphesiz Türkçe dersi gelmektedir. Bu sebeple özellikle derslerde etkinlikler hazırlanırken mutlaka kök değerleri içine alan etkinlikler hazırlanmalıdır.

Bu çalışmanın da kök değerler açısından yapılacak benzer çalışmalar için önemli bir yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma, Sara Gürbüz Özeren’in 2014 yılında; Aykut Matbaacılık tarafından İstanbul’da basılıp ve yayımlanan “Büyük Türk Efsaneleri” isimli 10 eserini kapsamaktadır. Bu eserlerin Türk Millî Eğitiminin genel amaçları, ilköğretimin amaçları, ortaöğretimin temel ilkeleri ve Türkçe dersi genel amaçları, 2019 yılında yayımlanan İlkokul ve Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Kök Değerler” ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

Araştırmada Sara Gürbüz Özeren’in “Büyük Türk Efsaneleri” isimli eserlerini incelemek üzere ele alınmış ve çıkan sonuçlar neticesinde eserlerde değerlerin toplamda 265 kez işlendiği belirlenmiştir. Belirlenen değerlerin de en iyi şekilde temsil edildiği düşünülmüştür. Bu eserlerin Türkçe eğitiminde öğrencilere

değerlerin kazandırılmasında önemli bir kaynak olduğu varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Değer: “Bir toplumda yaşayan bireylerin çoğunluğu tarafından üzerinde uzlaşılan, benimsenen, paylaşılan ve yaşamı düzenleyen her türlü duygu, fikir, davranış ve kurala değer adı verilmektedir.” (Ekinci, 2018).

Değerler: “Değerler, toplumun tarihi birikimi ile ortaya çıkan; toplumun tamamı tarafından kabul gören, toplumun varlık, birlik ve devamının sebebi olarak görülen; tasvip ve teşvik gören, korunan kabulleniş ve inanışlardır.” (Tural, 1992).

Eğitim: “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2020).

Öğretim Programı: “Eğitim programında gösterilen kazanımların gerçekleştirilmesi için gerekli olan öğretmen, konular, eğitim ortamları, yöntem, teknik, fiziki imkânlar, ders araçları, ölçme ve değerlendirme gibi unsurları kapsayan bir bütündür.” (Özbay, 2006).

Efsane: “Eski çağlardan beri söylene gelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayali hikâye, söylence” (TDK, 2020).

Değerler Eğitimi: “Bireyin sahip olduğu değerler, bireyin gelecekteki kişiliğini, hayata bakış açısını, davranışlarını etkileyecek etkenler olduğu için, bireyin kabul görmüş değerlerin farkına varması, gerekli değerlerin kazanılması, yeni değerlerin kazanılıp benimsemesi; bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları haline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir. Bütün bu değer kazanma/ kazandırma süreçlerine “değerler eğitimi” adı verilmektedir.” (Yaman, 2014).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Değer

Değer, sosyal ve bilimsel alanlarda çeşitli kullanım ve farklı anlamlara sahiptir. Örneğin matematiksel ifadelerde kıymet, Türkçe dersinde ise önem verme gibi anlamlarda da kullanıldığı bilinmektedir (TDK, 2020).

“Değer” sözcüğünün etimolojisine bakıldığında, yaklaşık olarak 1300 yıllarında kullanılmaya başlandığı ve eski Fransızcadan dilimize geçtiği, Latince valere (güçlü, iyi, değerli olmak) fiilinden türetildiği görülmektedir (Bacanlı, 2011). Sosyal bilimlerde ilk defa Znaniecki tarafından kullanılan “değer” kavramı Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiştir (Güven 2014’te akt. Tunagür, 2015).

“Değerler, bireylerin toplum içerisinde hayatlarını teminat altına almayı sağlayan, onların yaşamlarını kolaylaştıran toplumsal davranış kalıplarıdır.” (Özkan, 2010).

“Değerler, bir kimsenin değişik durumlarda gösterdiği sürekli davranışlarına yön veren köklü inanışlardır.” (Aydın ve Gürler, 2014).

“Davranışlarımıza yol gösteren, rehberlik eden inançlar ve kurallardır.” (Hökelekli, 2010).

“Matematiksel ve maddi olanın ötesindeki anlamıyla değer; insan eylemlerini, faaliyetlerini ve aksiyonlarını yöneten ve yönlendiren prensip, standart veya özelliklerdir.” (Yavuz, 2010).

Türkçe Sözlük’te (TDK, 2020) değer kavramı;

1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet,
2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör,
3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet,
4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse,
5. Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey,
6. Bir değişkenin veya bilinmeyenin sayısı ile anlatımı,

7. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerklerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” anlamlarına gelmektedir.

2.1.1. Değerlerin Özellikleri

Toplum ve insan ilişkilerinde önemli yeri olan değerlerin çeşitli bilim dalları ve insan ilişkisi üzerine çalışma yapan çalışmaların inceleme alanı haline geldiği inkâr edilemez bir durumdur. Bu çalışmaların da değerler ve değerler eğitime farklı bakış ve tanımlamalar yapılmasını sağlamıştır. Bu konu üzerinde çalışan “Schwartz ve Bilsky” (1987) değerlerin özelliklerini altı maddede şöyle belirtmiştir:

1. Değer inançtır. Ancak tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar. Etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.
2. Değerler, bireyin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlilik, yardımseverlik) ilişkilidirler.
3. Değerler, özgül eylem ve durumların üzerindedirler. Örneğin, itaatkârlık değeri, evde, işte, okulda ve tanımadığımız ilişkilerin tümünde geçerlidir.
4. Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.
5. Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur.
6. Değerler değişime açık yapılardır. Zaman içinde etkileşim ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, Akt. Akbaş.2000).

Toplum bireylere bir konum belirler, birey de bu konumla uygun olarak sahiplendiği değerlere karşı sorumludur. Bu değerleri ve değer yargılarını gelecek nesillere aktarmak, bu değerlere uygun bir yaşam sürdürmek bireyin toplumsal görevlerindendir. Bu durumu açıklayan bir vecizemiz de mevcuttur. Kişi içinde yaşadığı toplumdan bağımsız olamaz çünkü birey toplum halinde yaşadığı süreçte sosyalleşir.

Değerlerin özelliklerinin tam anlaşılabilmesi aşağıdaki beş maddenin bilinmesine bağlıdır: (Akt. Yır,2019).

- Değerler, değer yargılarının etkisi altındadır,
- Değerler ve davranışlar,
- Değerlerin göreceliği,
- Değerlerin duygusal yükü,
- Değerlerin hiyerarşi yapısı,

Toplumun ana olgularından biri olan değerler, davranışlarımızın da altında yatan ana etmenlerdendir. İşin özünde öznellik olsa da davranışlar toplumun nesnel ürünlerini oluşturmaktadır. Değerleri işlevsel hale getiren mantığımız, değerlere yön veren ise duygularımızdır.

2.1.2. Değerlerin Önemi ve İşlevi

Toplumların ilerleyebilmesi için toplumu meydana getiren maddi ve manevi unsurların o toplumda yaşayan bireylerin refah ve mutluluklarında bağlıdır. Birlik ve beraberlik duygusunun hâkim kılındığı toplumlarda değerler de önemini kaybetmeden gelecek nesillere aktarılır. Unutulmaması gereken ana unsur ise değerın bireylere küçük yaşlarda öğretilmesidir. Çocukları mutlu olan bir milletin geleceğı de mutlu olacağı unutulmamalıdır. Değerler de toplumu bir arada tutarak bireylerin ben yerine biz kavramını yerleşmesine yardımcı olan en önemli işleve sahip mekanizmalardandır.

Değerlerin işlevlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1.Değerler kişilerin ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak kullanılır. Tabakalaşma sistemini olanaklaştırır. Bireyin çevresindekilerinin gözünde nerede durduğunu bilmesine yardım eder.

2.Değerler, kişilerin dikkatini istenilir, yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesneleri üzerinde odaklaştırır. Çok değerli bir nesne her zaman birey veya grup için “en iyi” olmayabilir. Fakat o nesnenin sosyal olarak değerli görülmesinin, o nesne için çaba gösterilmesine yol açtığı da bir gerçektir.

3.Her toplumdaki ideal düşünme ve davranma yolları, değerler tarafından işaret edilir. Sosyal olarak kabul edilebilir davranışın adeta şemasını çizer. Böylece kişilerde hareket ve düşüncelerini “en iyi” hangi yolda gösterebileceklerini kavrayabilirler.

4.Değerler, kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesine

rehberlik eder. İlgi yaratır, cesaret verir. Böylelikle kişiler de çeşitli rollerin gerekliliklerinin ve beklentilerinin birtakım değerli hedefler doğrultusunda işlemekte olduğunu kavramış olurlar.

5.Değerler sosyal kontrol ve baskının araçlarıdır. Kişileri törelere uymaya yöneltir, “doğru” şeyleri yapmaya yüreklendirir. Değerler, ayrıca onaylanmayan davranışları engeller, yasaklanmış örüntülerin neler olduğuna işaret eder ve sosyal ihlallerden kaynaklanan utanma ve suçluluk duygularının kolaylıkla anlaşılabilmesini sağlar.

6.Değerler dayanışma araçları olarak da işlevde bulunur. Sosyal bilimcilerin aksiyonlarından biri de grupların yüksek düzeyde bazı değerlerin paylaşılması amacıyla oluştuğudur. Kişiler, aynı değerleri güden kişilere doğru çekimlenir. Ortak değerler, sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli faktörlerden biridir (Fichter,2012).

Değerlerin çok boyutlu olduğu birey ve toplumsal yönden hayata olan etkileri ve toplumsallığın devamı için bünyesinde barındırdığı sosyal unsurların oldukça fazla olduğu görülmektedir. Dolayısıyla toplumların yaşayışlarını devam ettirmesi sahip oldukları değerlerin canlı tutulmasına bağlı olduğu bilinmektedir.

Değerlerin Sınıflandırılması

Değer kavramının birçok alanla ilintili olması, farklı sınıflandırmalar yapılmasına zemin hazırlamıştır. Yapılan sınıflandırmalar, alanların özellik ve işlevlerine değişiklik arz etmektedir. Değerler üzerine yapılan çalışmalar neticesinde, değerlere yüklenilen anlamlar, görevler kavramsal çerçeveler de oldukça geniş bir seviyeye ulaştırılmıştır. Bunlardan en önemlisi sınıflandırma ise Edward Spranger’in değer sınıflandırmasıdır. Bu sınıflandırma ise şu şekildedir:

Edward Spranger’in Değer Sınıflandırması

Psikolojide değer testi ilk defa Spranger tarafından 1928 yılında kullanılmıştır. Spranger, deneklerde baskın olan değerlere göre onları kişilik tiplerine ayırmaya çalışmış ve herkesin altı temel kişilik tipinden birine sahip olabileceğini ifade etmiştir. Spranger ve ondan ilham alarak “Study of Values” adlı çalışma yapan Allport, Vernon ve Lindzey“den sonra değerleri altı grupta toplamıştır (Kumbasar, 2011’den akt. Tunagür,2015).

Spranger'e Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Bilimsel Değer: Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.

Ekonomik Değer: Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.

Estetik Değer: Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.

Sosyal Değer: Başkalarını sevmek, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattır. Bencil değildir.

Politik Değer: Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.

Dini Değer: Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dünyevi hazları feda eder (Akbaş, akt. Tunagür, 2015).

Edward Spranger'ın Değer Sınıflandırması incelendiğinde toplumsal yapıyı oluşturan bütün unsurların, değerlerle bir bütün oluşturduğu görülmektedir.

2.1.3 Aile, Okul ve Öğretmenlerin Değerler Eğitimi Açısından Önemi

Aile, değerlerin aktarıldığı temel kurumdur. Birey temel değerleri ilk olarak ailesinden öğrenir. Aileden sonra da değerler eğitimi okullarda devam etmektedir. Değer öğretimi bir süreçtir. Bu süreç de resmi ve örtük bir programlamayla okulda öğrenilir. Okula başlayan her öğrenci için gerek öğretmenler gerekse yöneticiler örnek rol model olmalıdır. Anne ve babadan sonra çocukların örnek alacağı kişilerin öğretmenleri olduğu unutulmamalıdır.

Değerler: “Değerler, toplumun tarihi birikimi ile ortaya çıkan; toplumun tamamı tarafından kabul gören, toplumun varlık, birlik ve devamının sebebi olarak görülen; tasvip ve teşvik gören, korunan kabulleniş ve inanışlardır” (Tural, 1992).

Eğitim: “Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme denemeleri süreci” (Tosun, 2012) olarak da tanımlanabilir.

2.1.3.1. Değerler Eğitimi ve Aile

Aile, toplumun ilk ve en önemli kurumudur. Bireyin gelişimi üzerinde ilk ve en etkili olan yer şüphesiz ailesidir.

“Aile, çocukların hem fiziki olarak büyütüldükleri hem de temel ahlaki değerlerin kazandırıldığı en temel eğitim ve öğretim yuvasıdır.” (Köylü, 2016).

İnsanlar çevrelerini hem etkiler hem de çevrelerinden etkilenir. Yaşadığı toplumda kendine model aldığı kişi veya kişilerin davranışlarını örnek alır. Örnek alınan kişilerin bir davranışı nerede, nasıl, neden yaptığını gözlemleyen birey daha sonra bu davranışları kendisi de göstermeye çalışır. Çünkü bireyler muhakeme yaptıkları zaman elde ettikleri bilgilerin kalıcılığı artar. Dolayısıyla mantık süzgecinden geçirilen değerlerin benimsenmesi daha sağlam olmaktadır (Ulusoy ve Dilmaç, 2016).

Toplumun temel kurumu olan aileler çocuklarına değerleri kazandırırken ailenin verdiği eğitimle okulda verilen değer eğitiminin örtüşmesine ve birbirini tamamlamasına dikkat etmelidirler. Eğer aile ve okul değerler eğitimi konusunda örtüşmezse sorunlar çıkabilir. Toplumsal değerlerin yeni nesillere aktarılmasında okul, ev ve ailenin yeri oldukça önemlidir. Çocukların tutarlı bir değer eğitimi alması için ailenin, okul programını takip etmesi gerekmektedir. Çocuğun çevresi, ailesi ve okul bir bütün olmalıdır (Taşpınar, 2009).

2.1.3.2. Değerler Eğitimi ve Okul

“Okul, okul öncesi dönemden başlayarak planlı ve programlı eğitim faaliyetlerinin yapıldığı kurumdur.” (Köylü, 2016).

Bireylerin aileden aldıkları değerlerin devamlılığı okulda da sürer. Nitekim okulda verilen derslerin planlı ve programlı olması değerler eğitimi sistematiği olarak bireylere aktarılmasını sağlar. “Eğitim, öğretimi ve eğitimi içine alan geniş bir anlam alanına sahiptir.” (Yaman, 2014).

Okul, toplumsal ve bilimsel değerlerin merkezi aynı zamanda da değerler eğitimi ve öğretiminin yaşam alanıdır. Okul, kişinin bireysel değerlerini, toplumsal ya da evrensel değerleri öğrenmeleriyle birlikte değiştirdikleri kurumdur (Turan ve Aktaş, 2008).

Okulların en önemli özelliği belli plan ve programlar dâhilinde öğrencileri eğitmektir. Değerler eğitimi okullarda resmi ve örtük programlar içerisinde de öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Okulların temel amacı da öğrenciyi beden ve zihnen yetiştirildiği gibi ruhen de yetiştirmektir. Öğrencilere kültürü ve kültürün bir parçası olan değerleri, öncelikli olarak öğretmek ve davranışlarına yansımaları sağlamak amaçlanmalıdır (Ekinci 2018).

Bu açıklamalar gösteriyor ki okullarda değer yargısını oluşturma en temel yolu öğretmenlerin model olduklarının farkında olmalarıdır. Çünkü mesleki yeterlilik ve kültürün bir temsilcisi olduğunun farkında olan öğretmenler, öğrencilerin değerler eğitimi benimsemesine rehberlik edecekleri unutulmamalıdır.

2.1.3.3. Değerler Eğitimi ve Öğretmenler

Çocuğun değerler hakkındaki düşüncelerinin oluşumunda ve karakterinin biçimlenmesinde aile dışında eğitim hayatına adım atmasıyla bu görevinin büyük yükünü öğretmenler sırlamaktadır. Öğretmenin okuldaki en temel görevi, öğrencinin akademik başarısı ve ahlaki yargılarının oluşmasına yardımcı olmaktır.

Akademik bilgiler kitap veya laboratuvarlardan öğrenilebilir fakat değer yargıları böyle ortamlarda tam manasıyla öğrenilemez. Değer yargılarının oluşmasının ana etkeni çocukların değerleri benimsemeleri ve bu benimsemeye yardımcı olacak model rol unsurunun öğretilmesinde olduğu unutulmamalıdır. Öğretmenin günlük hayatta uygulamaya koyduğu değerleri fark eden öğrenciler de bu değerleri benimseyip, gündelik hayatlarında değerlerin önemini bilerek yerine getirebilirler.

Öğretmenin değerler aktarımı rolü hakkında Ulusoy ve Dilmaç (2012) görüşlerini şu şekilde belirtmişlerdir: “Bazı değerlerin öğrenilmesinde okulun önemi aileye göre daha fazladır. Hoşgörü, sevgi, kendine, başkalarına ve çevreye saygı, dürüstlük, yardımseverlik, adil olma, sorumluluk vb. değerlerin kazanılmasında okul ve öğretmenlerin rolü aileye göre daha fazladır.”

Bu görüşlerden de anlaşılacağı gibi öğretmenin değerler aktarımındaki görevi oldukça önemlidir.

Kadri (2018)’ye göre öğretmenlerin değerler eğitiminde başarılı olmaları için aşağıdaki özelliklere sahip olmaları gerekmektedir.

- Öğretmen, alanın gerektirdiği yeterliliğe sahip olmalıdır. Çünkü öğrenciler, başarılı olan kişileri daha çok örnek alma eğilimindedirler.
- Sabırlı, merhametli ve tatlı dilli bir yapıya sahip olmalıdır.
- Fikri yönden benimsemiş olduğu değerleri, hal dili ile de gösterme başarısına sahip olmalıdır.
- İyi bir rehber olma vasfı taşıması gerekir.
- Öğretmenlerin, “merak et, öğren, uygula, örnek ol” şiarıyla hareket etmelidir.
- Öğretmenin sınıfta değer aktarımının başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi için uyulması gereken ilkeler.
- Öğretmen, rol-model olmalıdır.
- Ahlaki bir topluluk vücuda getirmelidir.
- Öğrencilere sorumluluk vermenin yanında disiplini koruyabilmedir.
- Demokratik bir ortam oluşturmalıdır.
- İşbirlikçi öğrenme yöntemini uygulamalıdır.
- Müfredat doğrultusunda değer öğretimi gerçekleştirmelidir.
- Öğrencilerin, ahlaki yönden pozitif davranışlarını desteklemelidir.
- Sorunların çözümü konusunda yol gösterici olmalıdır.
- Sınıf ortamı dışında da olumlu rol-model olmalıdır.
- Okul ortamında ahlaki kültürü yaşatmalıdır.
- Velilerle olumlu ilişkiler geliştirmelidir (Lickona, 1992, Akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2014).

Eğitim ve öğretim faaliyetleri öğretmenler ve öğrencilerle bir bütün oluşturmaktadır. Öğrencilerin eğitilmesi ve öğretim programında yer alan planlar doğrultusunda öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi eğitimin mimarları olan öğretmenler vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Özellikle de değerler eğitimi konusunda öğretmenlerin yürüttükleri bu görevin ne kadar önemli olduğu bilinmelidir.

2.1.4. Türk Millî Eğitim Sisteminde Değerler

Eğitim, bireyin yaşamı boyunca kazanacağı bilgi ve becerilerin devamını sağlamaktır. Beceri kazanma süreci bireye bilgi başta olmak üzere birçok sorumluluk ve değer kavramlarını aşılar. Eğitimin de sistematik bir biçimde ve amaçlarına uygun

planlar dâhilinde öğrenciye aktarıldığı temel kurum okuldur.

1730 sayılı Türk Millî Eğitim Temel Kanunu’nda yer alan başlıca amaçlar şunlardır:

“Türk Millî Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini, Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin Millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek; İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak” (MEB, 1973, 1).

Türk Millî Eğitim sisteminde yer alan genel amaçlar kapsam olarak geniş tutulmuş ve bireyin kazanması gereken temel değerler ve bu değerler dışında da toplumun manevi ve kültürel değerlerine de yer verdiği görülmektedir.

1730 sayılı Türk Millî Eğitim Temel Kanunu’nda Türk Millî Eğitiminin temel ilkeleri şöyle sıralanmıştır:

1. Genellik ve Eşitlik
2. Ferdin ve Toplumun İhtiyaçları
3. Yöneltilme
4. Eğitim Hakkı
5. Fırsat ve İmkân Eşitliği Süreklilik
6. Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği
7. Demokrasi Eğitimi

8. Lâiklik
9. Bilimsellik
10. Planlılık
11. Karma Eğitim
12. Okul ile Ailenin İşbirliği
13. Her Yerde Eğitim (MEB, 1973: 2-4).

Türk Millî Eğitiminin temel ilkelerini incelediğimizde kök değerler ile paralel bir yol izlediği görülmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan; başarı, çalışkanlık ve vatanseverlik gibi değerlerin, millî eğitimin ilkeleri ile örtüştüğü ve değer eğitiminin temel taşlarını oluşturduğu görülmektedir.

2.1.5. Türkçe Dersinin Değer Eğitimi ile ilişkisi

Türkçe Dersi Öğretim Programında öğrencilerin çok yönlü geliştirilmesi amaçlanır. Öğretim programları hayat boyu ilkesi esas alınarak gelişen teknoloji ve öğrenci ihtiyaçlarına göre hazırlanmaktadır. Günümüzde tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de geleneksel eğitim anlayışı yerine modern eğitim anlayışları almıştır. Pasif öğrenci yerine aktif öğrenci modeli benimsenmiş olup öğrencilerin bilgiyi eleştirerek yapılandırmaları sağlanmaktadır. Öğrenci bilgiyi alan değil artık bilgiyi sorgulayan ve yaparak yaşayarak kendi hayatını şekillendirmesi beklenir. Edindiği bilgi ve kazanımlarla kendi değer yargıları hakkında kendisinin karar vermesi beklenir (TDÖP, 2019:6).

Türkçe Dersi Öğretim Programı incelendiğinde bakış açısı yani “Perspektifi” başlığında eğitim sistemimizin amacı tanımlanırken “eğitim” ile “değer” kavramlarının birbiriyle ilişkisi şu şekilde ifade edilmektedir (TDÖP,2019: 4):

“Eğitim sistemimizin temel amacı değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerlerimiz ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı ve ufuk işlevi görmektedir. Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından damıtılarak dünden bugüne ulaşmış ve yarınlarımıza aktaracağımız öz mirasımızdır.” (TDÖP,2019: 4).

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

- Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,
- Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması,
- Okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması,
- Okuma yazma sevgisi ve alışkanlığını kazanmalarının sağlanması,
- Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması,
- Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi,
- Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilmesi,
- Okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin ve sorgulamalarının sağlanması,
- Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi,
- Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır (TDÖP, 2019:8).

Türkçe Dersi Öğretim Programında “değer” ve “Kök Değer” ayrı başlıklar halinde incelenmiş kök değer başlığı altında da on değere ve değer tanımı, eğitim sistemiyle olan ilişkisine, öğretim programındaki işleyişine değinilmiştir (TDÖP, 2019:4).

Bizi biz yapan kökleri geçmişimizde saklı ve ilelebet yaşatacak olan temel gücümüz sahip olduğumuz değerlerimizdir. Toplumu ayakta tutan dil, din ve düşünce yapısını koruyan en önemli kalkanımız sahip olduğumuz maddi ve manevi değerlerimizdir.

Öğretim programlarında yer alan “kök değerler” şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik (TDÖP, 2019, 4).

Toplumların devamlılıklarını sağlamaları için yetiştirdikleri bireylerin sağlıklı bir düşünme becerisine sahip olmaları ve ayı zamanda da değerlerine bağlı, değerlerini benimsemiş bireylerin varlığıyla mümkün olacaktır. Bu sistemin devam etmesi de ancak değerlerin eğitim öğretim hayatında öğrenciye belli programlar çerçevesinde aktarılmasıyla sağlanacaktır.

2.1.6. Değerler Eğitimi Hakkında Yapılan Araştırmalar

Bu başlık altında “değerler eğitimi” ile ilgili Türkiye’de yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde “YÖK Tez Merkezi Veri Tabanında” başlık olarak “değerler eğitimi” kavramı için 867 kayıt bulunmuştur. Veri tabanının özet arama bölümüne “değerler eğitimi” için arama yapıldığında da üniversitelerin eğitim fakülteleri ile diğer alanlar dâhil toplam dört yüz yetmiş beş yüksek lisans ve altmış sekiz doktora tezine ulaşılmıştır (Son Erişim: 23.07.2021).

İncelemeler sonucunda “değerler eğitimi” hakkında yapılan çalışmalar son on yılda oldukça büyük bir ivme kazanmıştır. “Değerler eğitimi” ile ilgili yapılan bazı çalışmalar şunlardır:

Çoban (2020) “Değerler Eğitimi Bağlamında Türk Destan Örneklerinde Kök Değerler” adlı çalışmasında, değerler eğitimi uygulamalarında bir milletin kültürünü ve yaşam biçimini yansıtan aynı zamanda bir edebi tür olan destanlardan yararlanılmasının gerekli olduğu düşüncesiyle hareket edilmiştir. Araştırma bulguları sonucunda Türk destanlarında en sık yer alan kök değer vatanseverlik olduğu saptanmıştır. Vatanseverlik değerini de sevgi ve saygı değerleri takip etmektedir. Türk destanlarının kök değerler açısından zengin olduğu ve Türkçe ders kitapları için metin seçimine katkı sağlayacağı görülmüştür. Türk destanları ve içeriğinde yer alan kök değerlerin, değerler eğitimi ve Türkçe dersinin özel amaçları arasında bulunan temel dil becerilerinin geliştirilmesi için kullanılabileceğine dair fikirler ortaya konmuştur. Ayrıca müfredatta yer alan seçmeli Halk Kültürü dersi bağlamında da bulgulardan yararlanılabileceğine dair çıkarımlarda bulunulmuştur. Araştırmanın son bölümünde ilgili öneriler paylaşılmıştır. Tez çalışmasının sonunda ise çalışmada yararlanılan

kaynakların listelendiği kaynakçaya yer verilmiştir.

Akay (2019) “Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın Çocuklar Romanlarının Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi” adlı çalışmada Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın çocuklar için yazdığı on dokuz çocuk romanının değerler eğitimi bağlamında incelenmiştir. Araştırmada betimsel tarama modeli yönteminden yararlanılmıştır. Literatür taraması ve içerik analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda yerel ve evrensel özellik taşıyan pek çok değer tespit edilmiştir. Eserlerden ortaya çıkan değerler, evrensel bir bakış açısı yakalayabilmek için Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi ölçüt alınarak sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma neticesinde yazarın çocuk romanlarının değerler eğitimi bağlamında genel olarak kullanılabilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Demir (2019) “Değerler Eğitimi Açısından Necip Fazıl Kısakürek'e Ait “Çile” Adlı Eserde Kök Değerlerin İncelenmesi” adlı çalışmada edebiyat alanının şiir türünde yazılmış bir eseri olan Necip Fazıl Kısakürek'in “Çile” adlı eseri değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Bu çalışmada, “Çile” isimli eser değerler eğitimi açısından değerlendirilmiş ve değerler eğitiminde bu eserden ne derece faydalanılabileceği ortaya konulmuştur. Betimsel analiz kullanılmıştır. Ayrıca doküman incelemesi tekniği de kullanılmıştır Değer öğretiminde edebiyat alanından yararlanarak geçmişten geleceğe bir köprü oluşturulmuş ve eğitimcilere yardımcı olabilecek bir kaynak sunulmuştur. “Çile” isimli eserde adalet, doğruluk/dürüstlük, dostluk, özdenetim sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik değerleri ile ilgili incelemelerde bulunulmuştur. İncelemeler sonucunda 160 adet değer tespit edilmiştir. Tespit edilen değerler doğrudan ve örtük olarak verilmiştir. Doğrudan biçimde işlenen değerlerden ziyade örtük olarak verilen değerler yoğunluktadır. Necip Fazıl'ın “Çile” adlı eserindeki şiirler incelendiğinde iman ve ibadet konularının yoğunlukta olduğu tespit edilmiştir.

Kılıç (2019)'un “Renad Muhammedi'nin Sırat Köprüsü Sultan Galiyev Romanının Değerler Eğitimi Bağlamında Analizi” isimli yayımlanmamış yüksek lisans tezinde temel değerler içinde sorumluluk, saygı, sevgi, iletişimin önemi, iyilik, hoşgörü, vatanseverlik, barış, dürüstlük, haksızlığa karşı durma, güzel ahlak ve dini değerler başlığı altında sınıflandırılan iletileri değerler eğitimi bakımından 21 bağlamında incelenmiştir. Bu çalışmada 42 kök değer, 380 adet değer iletilisi

belirlenmiştir. Bu değerler içerisinde en çok sevgi, en az işlenen değer ise iyilik değeridir. Tespit edilen bulgulara göre romanın, değerler eğitiminde faydalanmada uygun bir materyal olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Senek (2018) “Aytül Akal’ın Masallarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmada Aytül Akal’ın 2012 yılında yayımlanan “Masal Masal” adlı kitabındaki elli sekiz masal incelenmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerini baz alarak, literatür taraması ve içerik analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda Aytül Akal tarafından kaleme alınan elli sekiz masalda yirmi değer tespit edilmiştir. İncelenen masalların değerler eğitimine kaynaklık edeceği belirtilmiştir.

Yılmaz (2018) “Değerler Eğitimi Bağlamında Aytül Akal’ın Çocuk Romanları” adlı çalışmada Aytül Akal’ın romanları değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini yazarın 2000-2016 yıllarında yayımlanan on dört çocuk romanı oluşturmaktadır. Bu Araştırma sonucunda çalışma kapsamında incelenen eserlerin çocuklara değer aktarımı konusunda zengin örnekler içerdiği tespit edilmiştir.

Bilgen (2019)’un “Değerler Eğitimi Açısından Kutadgu Bilig” isimli çalışmasında Yusuf Has Hacib’in, “Kutadgu Bilig” çalışmasında ilgili eser 19 temel değer altında tespit edilmiştir. İlgili eserin değer öğretiminde faydalı olacağı ve değerler eğitimine kaynaklık edebileceği sonucuna varılmıştır.

Biçer (2013)’in “Değerler Eğitimi Açısından Mehmet Akif Ersoy’a Ait “Safahat” Adlı Eserin İncelenmesi” adlı çalışmasında “Safahat” eseri MEB’in belirlemiş olduğu değerler açısından incelenmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde eserde 20 temel değer gerek doğrudan gerekse dolaylı bir şekilde işlendiği belirlenmiştir. Bulgular neticesinde “Safahat” adlı eserin değer eğitimi açısından zengin bir kaynak olduğu belirtilmiştir. İnceleme neticesinde “Safahat” adlı eserin Türkçe öğretimi bağlamında değer eğitimi konusunda yararlanılabilecek bir kaynak olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Abacı (2018) “Behiç Ak’ın Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmada Behiç Ak’ın yirmi dokuz eseri, altmış üç değere göre incelenmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan genel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda Behiç Ak’ın çocuk kitaplarının okulöncesi ve

temel eğitim düzeyinde okuma kitabı olarak seçilebileceği, değerler aktarımında da kaynak eserler olduğu belirtilmiştir.

Yıldırım (2017) “Pakize Özcan’ın Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” Bu çalışmada Pakize Özcan’ın dokuz eseri kırk dört değer tespit edilerek incelenmiştir. Fakat araştırma neticesinde eserlerde yer alan değerlerin bir kısmının Türkçe eğitiminde değer aktarımı için yeterli olduğu tespit edilmişken bazı değerlerin ise yeterince işlenmediği tespit edilmiştir.

Tokcan (2017) “Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Çocuk Şiirlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmada Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın çocuk şiirlerini MEB’in belirlemiş olduğu kök değerler göre incelemiştir. Araştırmanın evrenini Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın çocuklara yönelik yazdığı yedi şiir kitabı oluşturmaktadır. Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma sonunda incelenen yedi kitapta, dört yüz yirmi iki tane şiir içerisinde dört yüz yetmiş dokuz değer iletilisine rastlanmıştır. İncelenen şiirlerde en çok sevgi değerine rastlanılmıştır. Eserlerde en az yer alan değer ise temizlik olarak tespit edilmiştir.

Emirhan (2016) “Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu’nun Çocuk Romanları” yapılan çalışmada Yavuz Bahadıroğlu’nun on beş çocuk romanı değer eğitimi bakımından ele alınmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımlarından tarama modeli kullanılmıştır. İncelemeler sonucunda eserlerin çocuklara değer aktarımı konusunda örnek alınacak zengin bir kaynak olduğu tespit edilmiştir.

Yılmaz (2015) “Fatma Karabıyık Barbarosoğlu’nun Öykülerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” Bu çalışmada Fatma Karabıyık Barbarosoğlu’nun öykülerini değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Çalışmada betimsel nitelikte genel tarama modeli kullanılmıştır. Bu Araştırmanın evrenini yazarın 1996-2005 yılları arasında yayımlanan biri öykü dizisinden oluşan altı kitaptaki altmış öykü oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda öykülerde değerler eğitimi için uygun örnekler teşkil edildiği belirtilmiştir.

Selek (2014) “Osman Yalçın’ın Hayvan Hikâyelerinde Değerler Eğitimi” adlı çalışmada yazarın yirmi hikâye kitabının Burdur Millî Eğitim Müdürlüğü’nün 2011-2014 yılları arasında okullarda uygulanmasını istediği yirmi bir değere ait örneklerin

varlığı incelenmiştir. Araştırma sonunda Burdur Millî Eğitim Müdürlüğü'nün belirlediği tüm değerlere ait örneklerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Erol (2014) “Tarık Buğra’nın Hikâyelerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı araştırmada Tarık Buğra’nın hikâyeleri değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Çalışmada betimsel doküman analizi kullanılmıştır. Yazarın hikâyelerinde değerlerin açık ya da örtük bir şekilde işlendiği, yer yer değerlerin telkin edildiği, daha çok kahramanların diyaloglarında değer eğitime uygun söz ve davranışların örneklendirildiği belirlenmiştir.

Emiri (2014) “Gülsüm Cengiz’in Eserlerine Değerler Eğitimi Açısından Bir Yaklaşım” adlı araştırmada Gülsüm Cengiz’in eserlerini değerler eğitimi açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda eserlerde özellikle aile birliği, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, sağlık, sorumluluk, söze güven, uygarlık, yardımlaşma değerleri tespit edilmiştir.

Yılmaz (2013) “Fatih Erdoğan’ın Eserlerine Değerler Eğitimi Açısından Bir Yaklaşım” adlı araştırmada Fatih Erdoğan’ın 6-14 yaş arasında bulunan çocuklar için yazdığı eserler değerler eğitimi bakımından incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımlarından tarama modeli kullanılmıştır. Çalışma sonucunda yazarın, çocuk edebiyatı ile ilgili önemli önerilere yer verdiği belirlenmiş aynı zamanda yazarın eserlerinde olumlu ve olumsuz pek çok değere yer verdiği tespit edilmiştir.

Kaynak (2012) “Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum’un Hikâyelerinin Analizi” adlı araştırmada değerler eğitimi bağlamında Sevinç Çokum’un yedi hikâyesi incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Elde edilen veriler, kategorileştirilerek betimsel olarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda değerler eğitimi bağlamında Çokum’un hikâyelerinde ahlaki unsurların geniş yer tuttuğu ve bu ahlâkî değerlerin içerisinde en çok yardımseverlik temasına yer verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kumbasar (2011) “Muzaffer İzgü’nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı araştırmada değerler eğitimi bağlamında Muzaffer İzgü’nün on iki romanı incelenmiştir. Araştırmada betimsel nitelikte tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda romanlarda değerler içinde en çok sevgi değerine rastlanılmıştır. Fakat romanda Sigara ve içki içen kahramanlara sıkça yer verilmesi

sağlıklı değeri ile çelişmiş, argo ifadelerin romanlarda bulunması değerler eğitimi açısından eserlere ait olumsuz özellikler olarak tespit edilmiştir.

Sara Gürbüz Özeren'in Büyük Türk Efsaneleri Kitaplarında Tespit Edilen Değerlerin Türkçe Öğretim Programına Göre Kök Değerlerle Uyumu/İlişkilendirme” adlı bu araştırmada Sara Gürbüz Özeren'in Büyük Türk Efsaneleri Kitaplarında, MEB Kök Değerleri incelenerek hazırlanan on değere göre incelenen on eserinde toplam 280 değer tespit edilmiştir. Çalışmada en fazla sevgi değerine; en az sabır değerine yer aldığı tespit edilmiştir.

Yüce (2020) “Hamdi Ülker'in Eserlerinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında, Milli Eğitim Bakanlığı müfredat değişikliği içerisinde değerler eğitimi konusu ele alınmış ve değerler eğitiminin esası görülen on kök değere yer verilmiştir. Çalışmada Hamdi Ülker'in eserlerinin, milli eğitim bakanlığının tespit ettiği müfredatta yer alan on kök değer açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Hamdi Ülker'in 9 eseri kök değerler açısından incelenmiş, okuyucuya aktardığı değerler, değerler eğitimine sağladığı katkılar belirlenmiştir. Araştırma yöntemi için içerik analizi seçilmiş ve değerleri kayıt altına almak için fişleme tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda tespit edilen 437 adet değerde en çok sevgi değerine, en az ise adalet değerine rastlanılmıştır. Eserlerde tespit edilen on kök değer, şekiller aracılığıyla sıklık ve yüzdesel olarak belirtilmiştir. Eserlerin genelinde on kök değerinin hepsine yer verildiği ve değerlerin okuyucuya örtük bir biçimde aktarıldığı tespit edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Sara Gürbüz Özeren'in Büyük Türk Efsaneleri Kitaplarında kök değerleri belirlemeye ilişkin unsurlara yönelik çalışma bilimsel araştırma yöntemlerinden nitel araştırma özelliği taşımaktadır. Nitel araştırmayı "Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır" (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. "Nitel Araştırma; belli bir amaca dönük olarak, kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar." (Karasar,2012).

3.2. Çalışma Materyalleri

Araştırmanın materyallerini Sara Gürbüz Özeren'in efsane kitapları oluşturmaktadır. Sara Gürbüz Özeren'in on kitabı kök değerler eğitimi açısından incelenmesi çalışmanın materyallerini oluşturmaktadır. Bu eserlerin seçilme sebebi Türkçe dersi öğretim programına uygun olmasıdır. Seçilen eserlerde Milli kültürümüzde önemli bir yeri olan efsanelerimizin diğer eserlere göre değer ve kültür aktarımına ait verilerin yoğun bir şekilde yer almasıdır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada Sara Gürbüz Özeren'in Büyük Türk Efsaneleri adlı on efsane kitabı serisi taranmış ve gerekli verilere ulaşılmıştır. Ele alınan eserler, Nitel Doküman incelemesi yöntemiyle analiz edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2018) nitel doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Bu eserler Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1: Sara Gürbüz Özeren’in Araştırma Kapsamında Ele Alınan Eserleri

Büyük Türk Efsaneleri 1 (“Türk Dünyasından Efsaneler 1” Başkurt, Karakalpak, Kırgız, İdil-Ural Altay Türkleri Efsaneleri)
Büyük Türk Efsaneleri 2 (“Türk Dünyasından Efsaneler 2” Gagavuz, Azeri, Kazak Efsaneleri)
Büyük Türk Efsaneleri 3 (“Türk Dünyasından Efsaneler 3” Özbek, Tatar Efsaneleri)
Büyük Türk Efsaneleri 4 (“Türk Dünyasından Efsaneler 4” Balkan, Kıbrıs Kafkasya, Asya Türkleri Efsaneleri)
Büyük Türk Efsaneleri 5 (“Anadolu Efsaneleri 1” Anadolu Erenleri Efsaneleri)
Büyük Türk Efsaneleri 6 (“Anadolu Efsaneleri 2” Akarsu, Göl Efsaneleri)
Büyük Türk Efsaneleri 7 (“Anadolu Efsaneleri 3” Bitki, Hayvan Efsaneleri)
Büyük Türk Efsaneleri 8 (“Anadolu Efsaneleri 4” Dağ, Kaya Efsaneleri)
Büyük Türk Efsaneleri 9 (“Anadolu Efsaneleri 5” Şehir, Yer Adları Efsaneleri)
Büyük Türk Efsaneleri 10 (“Anadolu Efsaneleri 6” Sevgi Efsaneleri)

3.4. Verilerin Analizi

Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan “Sara Gürbüz Özeren’in Efsaneleri’nin Kök Değerler Bağlamında İncelenmesi” amacıyla yapılan bu araştırmada yazarın eserlerinde yer alan kök değerler Türk Millî Eğitiminin genel amaçları, ilköğretimin amaçları, ortaöğretimin temel ilkeleri ve Türkçe dersi genel amaçları, 2019 yılında yayımlanan İlkokul ve Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan MEB Kök Değerler listesine göre incelenmiştir.

Ayrıca bu konuda Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü’nün tez katalogları incelenerek değerler eğitimi alanında yapılan benzer çalışmalardan da faydalanılmıştır.

Sara Gürbüz Özeren’in efsane kitaplarında, Türkçe dersi programında yer alan on değere göre analiz edilmiştir. Sara Gürbüz Özeren’in eserlerinde ilgili değeri veren kelime ve cümleler tablolar halinde ayrıntılı olarak verilmiştir.

Çalışmada incelenen değerler şunlardır:

“Adalet, Dostluk, Dürüstlük, Öz Denetim, Sabır, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik ve Yardımseverlik” değerleridir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde Sara Gürbüz Özeren'in 10 efsane kitabında işlenen değerlere ilişkin bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Bu kapsamda, kitaplarda işlenen değerler ayrı başlıklar altında ele alınarak açıklanmış, tablolarda değerlerin işlendiği efsane kitabı ve sayfa numarası verilmiş, ardından değerlerin geçtiği cümleler alıntılanarak yorumlanmıştır. Araştırmanın problem durumuna bağlı olarak elde edilen bulgular şu şekildedir:

Sara Gürbüz Özeren'in efsanelerinde bütün kök değerlerin işlendiği görülmüştür. Bazı değerlerin fazla bazılarının da az yer aldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen kök değerler açıklanarak frekans değerleri tablolarda verilmiş ve alıntılarla desteklenerek yorumlanmıştır.

4.1. Adalet Değeri ile ilgili Bulgular ve Yorumlar

Türkçe sözlükte adalet: “1. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması. 2. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk. 3. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme” şeklinde tanımlanır (TDK,2020).

Adil olma ise “Adaletle iş gören, adaletten, doğruluktan ayrılmayan, hakkı yerine getiren, adaletli” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2020). “Adalet, “bütün insan ilişkilerinde karşılıklı saygı ve sevginin gözetilmesi, hak dağıtımı ve paylaşımında insaflı bir yolun izlenmesi” biçiminde tanımlanmıştır (Hökelekli,2013).

Adalet, bireyin içinde bulunduğu şartları dikkate almadan haklıyla haksızı ayırt etmesidir. İnsanlar arasında eşitliği sağlayan adalet kavramı, toplumda birlik ve beraberliğin tesisini sağlar. Bireyler, bu eşitliği bozdukları zaman, toplum düzeni bozulur, bir kaos ortamı doğar.

Toplum içinde karşılaşılan bazı durumlarda kanunlar bazen geç bazen de yetersiz kalabilmektedir. Değerleri içselleştiren bireyler, adaletin bir uygulayıcısı olurlar ve yazılı yasalara gerek kalmaz. Herkes adil olma değerini içselleştirip ilişkilerinde, davranış ve tutumlarında adaletli olmaya özen göstermelidir (Şen,2007).

Eserlerinde adalet değerini işleyen sara Gürbüz zeren, efsanelerinde bütün yönleriyle işlemiştir. Efsane kitaplarının çoğunda adil olma değerine rastlanmaktadır.

Tablo 4.1. Sara Gürbüz zeren’in Efsanelerinde Adalet Değerinin Dağılımı

Kitabın adı	Adalet değerinin geçtiği sayfaların numarası	Frekans (f)
Büyük Türk Efsaneleri 1	39,48	2
Büyük Türk Efsaneleri 2	14,79	2
Büyük Türk Efsaneleri 3	15,15,73,77	4
Büyük Türk Efsaneleri 4	10,35	2
Büyük Türk Efsaneleri 5	56,74	2
Büyük Türk Efsaneleri 6	-	-
Büyük Türk Efsaneleri 7	-	-
Büyük Türk Efsaneleri 8	17,55,56	3
Büyük Türk Efsaneleri 9	-	-
Büyük Türk Efsaneleri 10	64,68	2

Tablo 4.1. incelendiğinde “adalet” değerinin farklı eserlerde 17 kez işlendiği görülmektedir. Adalet değerinin en fazla işlendiği eserin “Büyük Türk Efsaneleri 3” olduğu belirlenmiştir. Adil olma değeri eserlerde şu şekilde işlenmiştir:

Büyük Türk Efsaneleri 1 adlı efsane kitabının “Kafesteki Kuş” adlı bölümünde, babalarının verdiği görevi yerine getirmek için yola çıkan üç kardeşin bir yol ayırımına geldiklerinde kimin hangi yoldan gideceğine karar verememelerinden dolayı düştükleri ıkamazdan kurtulmak için bir çözüm bulmaya çalışırlar. Kardeşlerin en küçüğü bir kura çekme fikrini ne sürer, bu şekilde herkes şansına göre eşit bir şekilde kendisine çıkacak yoldan gidecektir.

“Yolun birinin ağzındaki tabelada: “Gidilirse gelinir.”; ikincisinin ağzındaki tabelada: “Ya gelinir ya gelinmez.”; üçüncü yolun ağzında da: “Gidilirse gelinmez.” Yazıları yazılıymış. Hangi yoldan yryeceklerini düşünürken küçük oğlan:

- Her birimiz bir yoldan gidelim, alaca kuşu bulan geri dönüp diğerlerini bu kavşakta beklesin, demiş.

Gel gelelim “Gidilirse gelinmez.” Yolundan gitmeye kimse razı olmamış. Bunun üzerine küçük kardeş kura çekmeyi önermiş. Herkes bahtına razı olsun demiş.

Böylece kura çekmişler. Allah’ın işine bakın ki büyük oğlana “Gidilirse gelinmez.”; ortanca oğlana “Ya gelinir ya gelinmez.”; küçük oğlana da “Gidilirse gelinmez.” Yolu düşmüş. Herkes hakkına razı olmuş.” (BTE3, 39).

Büyük Türk Efsaneleri 2 adlı efsane kitabının “Kazak Takviminin Yılları” adlı bölümünde, on iki yıl uzunluğundaki bir takvimin oluşturulacağı ve her yıla bir hayvanın adı verileceğini duyan hayvanlar bir araya gelerek ilk yılın hangi hayvan adının verileceğini tartışmışlar. Her hayvan kendini diğerlerinden üstün görerek yılların ağası olmak istemiş böylece kavga çıkmış. Herkes kendini diğeriyle eşit görmezmiş.

“Herkes kendini haklı gösterirken sıçan demiş ki:

- Herkes kendini beğenir bu yüzden tartışma uzar gider. Böyle bir yere varamayız. Boşu boşuna nefes tüketiyorsunuz. İyisi mi güneşi bekleyelim. Onu kim önce görürse o yılın ağası olsun. Diğerleri de kaderlerine razı olup geriye çekilsin.

Diğer hayvanlar da sıçana hak vermişler. Gözlerini dört açıp güneşin doğuşunu beklemişler.” (BTE2, 79).

Büyük Türk Efsaneleri 3 adlı efsane kitabının “Gülmenin Gücü” adlı bölümünde, Saray hekimlerinin İbni Sina’yı çekememezliklerinden dolayı padişaha gidip İbni Sina’nın ölü insanları mezarlarından çıkarıp evine götürdüğünü ve orada parçaladığını söylerler. Padişah da dinlemeden İbni Sina’yı Zindana attırmıştır. İbni Sina, uğradığı haksızlık karşısında padişahla konuşup gerçekleri ispatlayınca özgürlüğüne kavuşur. Padişah, İbni Sina’ya iftira atanları da cezalandırır. Gerçeklerin mutlaka gün yüzüne çıkacağını ve adaletin yerini bulacağını anlatıldığı bir durum anlatılmıştır.

İbni Sina, padişaha:

- Bana yüklediğiniz suça gelirse, buyurun evimin duvarının dibine gömdüğüm kemikleri göstereyim. Bakın kaç insanı mezarından çıkarıp getirmişim,

kendi gözlerinizle görün. Sonra beni yine zindana atın.

- Demek suçunu kabul ediyorsun?
- Önce suçumun delillerini görelim.”

İbni Sina yanında padişah ve kendisine iftira atanlar olduğu halde eve gelmiş. Kazmayı alıp duvarın dibini kazmış. Toprağın altından yılan, tavşan, kedi, kurbağa, sıçan kemikleri çıkmış. Bir tane bile insan kemiğine rastlanılmamış.

Gerçekleri öğrenen padişah, dedikoducu hekimleri kovmuş ve İbni Sina’yı sarayın başhekimini yapmış.” (BTE3,15).

Büyük Türk Efsaneleri 4 adlı efsane kitabının “Ağacın Altındaki Hazine” adlı bölümünde, Osmanlı Devleti’nin hüküm sürdüğü topraklarda uyguladığı hoşgörü ve kurduğu adalet sistemine değinilmiş devletler ve milletler arası adaletin nasıl olması gerektiğini belirtmiştir.

“Osmanlılar, fethettikleri yerlerde halka zulüm yapmaz, tarihi eserleri tahrip etmezlerdi. Kiliseleri ibadetlerinde serbest bırakır, işlerinden yalnızca birini fetih hakkı olarak güzelse onlara küçük eklemeler yaparak camiye çevirir, ibadete açarlardı.” (BTE, 10).

Büyük Türk Efsaneleri 5 adlı efsane kitabının “Ses Çıkarmayan Kurbağalar” adlı bölümünde, Ahilik teşkilatının Selçuklu ve Osmanlı’nın ticaret hukukunu oluşturmuş bu da halkın ve esnafların haksızlığa uğramasını engellemiştir. Kitabın bu bölümünde ahiliğin ticarete adaleti nasıl sağladığını belirtmiştir. Günümüzün esnaf odalarına benzer bir işlevi olan Ahilik iyi ahlakın, doğruluğun, kardeşliğin, yardımseverliğin kısacası bütün güzel meziyetlerin birleştiği bir sosyo-ekonomik düzendir.

“O, Ahi Erivan ki Ahilik geleneğini bütün Anadolu’ya yaymış.

Alışverişin kurallarını koymuş. “Teraziye hile katılmaz, çürük mal satılmaz.” diye ferman buyurmuş (BTE5,24).

Büyük Türk Efsaneleri 8 adlı efsane kitabının “Anamas Dağı” adlı bölümünde,

Kıt kanaat fakat huzur içinde yaşayan insanların olduğu bir köyde yaşanan

olaylar anlatılmaktadır. Elindekilere şükretmeyen bir kadının oğlunu hırsızlığa yönlendirmesini konu edinmektedir. Çocuk küçükken annesinin yönlendirmesiyle kümeslerden yumurta çalmakta ve annesi de bunlara göz yummaktadır. Daha sonra büyüyen çocuk azılı bir eşkıya olup yoldan geçenleri soymaya başlamıştır. Bir yakalanınca da hakkındaki şikâyetlerden dolayı kadı idam edilmesi yönünde cezasını onamıştır. Ölümden önce son bir arzusu sorulan hırsız Allah’a dua ederken işin aslını anlatmış tam o sırada kadı da hırsız gizliden izliyormuş. Adaletin yerini bulması şu diyalogla gerçekleşmiştir:

“Hırsız:

- Ey Rabbim! Benim suçsuz olduğumu ancak sen bilirsin. Küçük bir çocukken aklım ermez, gücüm yetmezken yumurta çalardım. Anam “Yapma oğul, hırsızlık iyi bir şey değildir.” Deseydi... kulağımı çekip terbiyemi verseydi, yaparmıydım? Suç anamındır. Vallahi, billahi benim günahım yoktur. Asılacak bir kişi varsa o da anamdır. Beni asma anamı as...”

Kadı hırsızın söylediklerini duymuş. Aslı suçlunun vaktiyle oğlunu terbiye etmeyen anasında olduğuna karar vermiş. Böylece oğlan ölümden kurtulup doğru yolu bulmuş (BTE8,17).

Büyük Türk Efsaneleri 9 adlı efsane kitabının “Kırk Kızlar Türbesi” adlı bölümünde,

Vaktiyle Niksar’da yaşayan zalim bir bey yaşarmış. Yaşadığı bölgenin en zengin insanıymış. Halkı açlık ve sefalet için de yaşarken bey servetine servet katıyormuş. Beyin küçük bir kızı varmış kız büyüdüğü vakit, babasının haksızlık yaptığını ve adaletsiz bir insan olduğunun farkına varmış. Çevresine topladığı kızlarla anlaşp babasının haksızlıkla topladığı hazinesini, halkı açken tıka basa doldurduğu erzak depolarını yağmalayıp aç ve sefalet içinde yaşayan halka dağıtıp onların karınlarını doyurmalarını sağlamış. Bunu öğrenen zalim babası da kızı dahil bütün kızları öldürtmüştür. Kızın adaletsizliğe karşı çıktığı ve adil olmak için başlattığı mücadele u şekilde örneklendirilmiştir.

“Kız, büyüyüp de aklı erince babasına kafa tutmaya başlamış. Niksar’ın kırk kızını peşine takmış. Her gece şehrin uzak bir köşesinde kızlarla buluşur, onlara ördek

elbisesi giydırır; silahlandırır ve babasının sarayını basarmış. Hazinesi soyar, kilerleri yağmalar; halkın malı olan ganimetleri yine halka dağıtırmış.” (BTE10,64).

4.2. Dostluk Değeri ile ilgili Bulgular ve Yorumlar

Türkçe sözlükte dost:

- A. “Sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılın kimse, düşman karşıtı,
- B. Erkek veya kadının evlilik dışı ilişki kurduğu kimse, zamazingo,
- C. Sahibine sevgi gösteren hayvan,
- D. Bir şeye aşırı ilgi duyan, koruyan kimse,
- E. İyi geçinen, aralarında iyi ilişki bulunan” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021).

Türkçe sözlükte dostluk ise: Dost olma durumu ve dostça davranış. Olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021).

4.2. Sara Gürbüz Özeren’in Efsanelerinde “Dostluk” Değerinin Dağılımı.

Kitabın adı	Dostluk değerinin geçtiği sayfaların numarası	Frekans (f)
Büyük Türk Efsaneleri 1	23,38,41,75	4
Büyük Türk Efsaneleri 2	13,	1
Büyük Türk Efsaneleri 3	74,75	2
Büyük Türk Efsaneleri 4	11,46	2
Büyük Türk Efsaneleri 5	76,76	2
Büyük Türk Efsaneleri 6	11	1
Büyük Türk Efsaneleri 7	-	-
Büyük Türk Efsaneleri 8	-	-
Büyük Türk Efsaneleri 9	-	-
Büyük Türk Efsaneleri 10	36,67	2

Tablo 4.2. incelendiğinde “Dostluk” değerinin farklı eserlerde 14 kez işlendiği görölmektedir. Dostluk değerinin en fazla işlendiği eserin “Büyük Türk Efsaneleri 1” olduğu belirlenmiştir. Dostluk değeri eserlerde şü şekilde işlenmiştir:

Büyük Türk Efsaneleri 1 adlı efsane kitabının “Kafesteki Kuş” adlı bölümünde, “Kafesteki Kuş” adlı efsanede bir ağacın gölgesinde dinlenen kahraman ağacın tepesinden gelen civciv seslerini işitip ağaca tırmanmış. Ağaca çıktığında bir ejderhanın yuvada duran yavruları yemeye geldiğini fark edince hemen yayına sarılıp ejderhayı öldürmüştür. Ve tekrar aşağı inip ağacın dibinde uyumaya devam etmiş. Aradan biraz zaman geçince kuşların annesi olan kuş gelip yuvada yavrularının sevinç çığlıklarını duyunca çok sevinmiş ve olayın aslını öğrenip aşağıda duran adamın yanına konmuş. Ona evlatlarının canını kurtardığı için borçlu olduğunu ifade ederek her zaman ve her yerde yanında olacağını belirtmiştir. Kahramanla konuşurken ona zor günlerinde mutlaka kendisini mutlaka anmasını istemiştir, sadece iyi günde değil kötü gün dostu olacağını şü şekilde ifade etmiştir:

“Ey yiğit, dile benden ne dilerseñ! Bil ki bundan böyle senin ebedi dostunum. Başın darda kalanda, ayağın taşta gelende beni an, gerisine karışma!” (BTE1,40).

Büyük Türk Efsaneleri 2 adlı efsane kitabının “Bayır Oğlu” adlı bölümünde; kıtlıkla mücadele eden bir halkın gideceği bir yeri yoktur. Sürüleri açlıktan kırılmakta bir yurt aramaktadırlar. Halk huzursuz ve kimse bir diğeriyle anlaşılamamakta herkes canını ve malını kurtarmanın derdine düşmüştür. Durum böyle vahimken Bayır oğlu denen kahraman bu halka yol göstermiş onların rahat edebilmelerini sağlayacak bir yurt bulmalarına yardımcı olmuştur. Bayır oğlunun yardımları sayesinde kısa zamanda refaha kavuşan halk, yerleştikleri bu memlekete huzur içinde yaşamış ve düşmanlıkları son bulmuştur. Halkın dostluk ve barış içinde yaşadığı metinde şü şekilde işlenmiştir:

“Artık bu memlekette her şey yolunda gidiyordu. Kimsenin bir derdi yoktu. Ambarlar taşıyor, kilerler tıka basa doluyordu. Hepsinden güzeli kimse bir yere göç etmek zorunda kalmıyordu. Herkes sevdikleriyle birlikte yaşıyor, mutlu bir hayat sürüyordu.” (BTE2,13).

Büyük Türk Efsaneleri 3 adlı efsane kitabının “Kızıldaş Efsanesi” adlı bölümünde; Kırım halkı, bölgeyi idare eden bir idarecinin zulmünden illallah etmiştir.

Bu idareciye karışı gelen onun halktan zor aldığı malları ve paraları halka geri dağıtan yiğit bir adammış bu adamın dürüstlüğü fakirlere ve zulme uğrayanlara yardımcı olması onun yöre halkı tarafından sevilmesini sağlamıştır. Adı Alim olan kahramanın da yakın iki dostu vardır. Her ne pahasına olursa olsun dostları olan Alim'i her zaman koruyup kolluyorlarmış. İdareci, dağlara kaçıp saklanan Alim'i aramaya başlarken köydeki insanları sorgular, Alim'in saklandığı yeri öğrenmeye çalışmıştır. Alim'in yerini bilen arkadaşları, dostlarını ele vermiyormuş. Metinde bu arkadaşların dostlukları şu şekilde işlenmiştir:

“Alim'in mağarada gizlendiğini Otuz köyünün kahvecisi ve Alim'in elçisi Battal'dan başka bilen yokmuş. Battal, Alim'i ele vereceğine dilini yutarmış.” (BTE3,75).

Büyük Türk Efsaneleri 4 adlı efsane kitabının “Altın Kepçe” adlı bölümünde;

Toplumu bir arada tutan değerlerin toplumsal varlığın önemli yapı taşlarından olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ortak değerlerin ve kültürel mirasın varlığı milletleri ayakta tutar, milletlerin varlıklarını örf ve kültürlerini gelecek kuşaklara aktarılmasının en önemli taşıyıcısıdır. Bu değerlerin yitimi toplumda dirliği ve dostluğu ortadan kaldırır. Bu değerler toplumda herkes tarafından benimsenmesi toplumda farklı düşünceye sahip bireylerin bile bir arada ve dostça yaşayacağını şu ifadelerle belirtmiştir:

“Kafkasya' da yaşayan halklar en mutlu insanlarmış. Kurtla kuzu bile yayılmış kimse kimsenin kötülüğünü istemezmiş.” (BTE4,46).

Büyük Türk Efsaneleri 5 adlı efsane kitabının “İki Mehmet'in Hikâyesi” adlı bölümünde; Adları Mehmet olan iki arkadaşın, hayatın akışında kendi yollarına gitmelerini anlatan bir olay ele alınmaktadır. Mehmetlerden biri köyünde kalmış diğeri ise askerliğini yaparken orduda asker olarak kalmaya karar vermiş. Tabi ayrılık günü geldiğinde ikisi de sözleşmiş ve her ne olursa olsun birimizin başı sıkışırsa diğeri ona yardım etmeye gidecek diye kavilleşmişler. Kardeşten öte olan bu bağları onları birbirine daha samimi bir bağla bağlamaktadır. Asker olan Mehmet, savaşta düşman süngüsüne maruz kalacağı anda yetiş Mehmet diye seslenmiş. O sırada köyünde tarlasında yabayla çalışan Mehmet, yabasını kaldırdığı gibi düşman askerini yere sermiştir. Askerlikten dönen Mehmet, başından geçeni anlatınca insanlar

inanmamıştır. Sonra çiftçi Mehmet'in yabası kırık olarak duruyormuş, gerçeği anlayan köylüler bu iki arkadaşın dostluğunun ne kadar samimi ve değerli olduğunu anlamışlar. Bu dostluk örneğini de her zaman anlatmışlar.

Bu bölümde dostlukla ilgili şu cümlelere yer verilmemiştir:

“Adları Mehmet olan iki arkadaş varmış. Birbirlerini çok severlermiş. İhtikleri su ayrı gitmezmiş...

Her nerde olursak birbirimizin yardımına koşalım.” Diye kavilleşmişler.” (BTE5, 76).

Büyük Türk Efsaneleri 7 adlı efsane kitabının “Yusufçuk Kuşları” adlı bölümünde; Çoban olan iki Yusuf'un dostluğu anlatılmaktadır. Yusuf'lardan biri işine bakan kendi halinde biri, diğeri ise biraz daha atılgan nerede bir davul veya zurna sesi duysa sürüyü bırakıp oyuna giden biridir. Günlerden bir gün köyün birinde düğün olmuş. Yusuf yerinde duramaz hale gelmiş ve arkadaşı Yusuf'tan onu idare etmesini istemiş. Yusuf'un onayından sonra düğüne gitmiştir. Sürüye bakan Yusuf arkadaşının gönlü hoş olsun diye bu zor işi tek başına yapmaya çalışmış. Çok yorulan Yusuf, arkadaşını kıramamanın ve dostluklarına zarar vermemenin huzurunu hissediyormuş. Bu bölümde dostlukla ilgili şu cümlelere yer verilmiştir:

“Öteki Yusuf, diğeri Yusuf'a bakarak:

- Yusuf kardaş, demiş. Bugün beni idare ediver. Düğüne gideyim, davul zurna çalsın, ben oynayayım. Birkaç saatten ne çıkar? Koyunlar sana emanet, bana bir iyilik et.

Öteki Yusuf yufka yüreklinin biriymiş arkadaşının yalvarmalarına dayanamamış:

- Haydi git, fakat çabuk dön demiş.” (BTE7,11).

Büyük Türk Efsaneleri 7 adlı efsane kitabının “Köroğlu” adlı bölümünde; Bolu Beyi'nin zalimliği sonucunda sefalet içindeki halka yardım eden Köroğlu'nun Bolu halkı tarafından sevilmesi özellikle de haksızlığına uğrayan insanların Ruşen Ali'nin yanına gelerek ona bağlılıklarını ifade edip onunla birlikte Bolu Beyi'ne karşı savaşmalarını anlatmaktadır.

“Bolu Beyi’nin gazabına uğrayanlar, haklı iken haksız duruma düşenler, Köroğlu’nun etrafına toplanmışlar.” (BTE10,67).

4.3. Dürüstlük değeri ile ilgili Bulgular

Türkçe sözlükte dürüst:

- A. Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan, doğru (kimse),
- B. Kurallara uygun, yanlışsız:

Türkçe sözlükte dürüstlük ise: Doğruluk, olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021).

Tablo 4.3. Sara Gürbüz Özeren’in Efsanelerinde “Dürüstlük” Değerinin Dağılımı.

Kitabın adı	Dostluk değerinin geçtiği sayfaların numarası	Frekans (f)
Büyük Türk Efsaneleri 1	34,44,45,53	4
Büyük Türk Efsaneleri 2	-	-
Büyük Türk Efsaneleri 3	15,19	2
Büyük Türk Efsaneleri 4	15,31,31,72	4
Büyük Türk Efsaneleri 5	11,43	2
Büyük Türk Efsaneleri 6	56	1
Büyük Türk Efsaneleri 7	44	1
Büyük Türk Efsaneleri 8	55,56,57	3
Büyük Türk Efsaneleri 9	-	-
Büyük Türk Efsaneleri 10	68	1

Tablo 4.3. incelendiğinde “Dürüstlük” değerinin farklı eserlerde 18 kez işlendiği görülmektedir. Dürüstlük değerinin en fazla işlendiği eserin “Büyük Türk

Efsaneleri 1 ve Büyük Türk Efsaneleri 4” olduğu belirlenmiştir. Dürüstlük değeri eserlerde şu şekilde işlenmiştir:

Büyük Türk Efsaneleri 1 adlı efsane kitabının “Kafesteki Kuş” adlı bölümünde;

Kahramana yardım eden soymuruk kuşunun, kahramanın başarılı olabilmesi için ona verdiği öğütleri tutması gerektiğini söyler. Kahramanımız ise merakına yenilip nasihatleri unuttur, yapmaması gereken işi yapar ve yakalanır. Daha sonra da soymuruk kuşunun karşısına çıkar ve olayın kendi hatası olduğunu bir bir anlatır. Bu bölümde dürüstlük değeriyle ilgili şu alıntıya yer verilmiştir:

“Sevgili dostum, demiş. Kabahatim özründen büyük. Nasihatini dinlemedim. Alaca kuşun kafesini elledim. O anda olanlar oldu, odaya muhafızlar doldu. Yaka paça beni padişaha götürdüler.” (BTE1, 45).

Büyük Türk Efsaneleri 3 adlı efsane kitabının “Gülmenin Gücü” adlı bölümünde;

İbni Sina, kendisine atılan iftiraların asılsız olduğunu ve yaptığı işi daha önce de doğru bir şekilde ifade ettiği halde kendisine inanılmadığını belirtmiş bu sefer de söylediklerinin lafta kalmaması için delilleri padişaha göstermek istemiş. Ve daha önce yaptığı savunmanın da gerçek olduğunu ifade etmiştir. Bu bölümde dürüstlikle ilgili şu alıntıya yer verilmiştir:

İbni Sina yanında padişah ve kendisine iftira atanlar olduğu halde eve gelmiş. Kazmayı alıp duvarın dibini kazmış. Toprağın altından yılan, tavşan, kedi, kurbağa, sıçan kemikleri çıkmış. Bir tane bile insan kemiğine rastlanılmamış. Böylece İbni Sinan’ın doğru söylediği anlaşılmıştır.” (BTE 3, 15).

Büyük Türk Efsaneleri 4 adlı efsane kitabının “Tuna’ya Düşen Baston” adlı bölümünde; Bir Çoban Tuna Nehri kıyısında koyunları otlatan çoban, bir koçun sürüden uzaklaştırmamak için bastonunu fırlatmış baston da Tuna Nehri’ne düşmüş. Aradan çok zaman geçmiş. Baston, Kaynarca’da pınar kaynağında ortaya çıkmış. Bastonu bulan da bu köyün kahvecisidir. Aradan zaman geçer, çobanın yolu Kaynarca’ya düşer. Kahvede soluklanırken bastonunu görür, almak iter fakat kahveci vermez. Çoban yalan söylemediğini ve bastonun kendisine ait olduğunu söylese de

kimse inanmamış. Çoban da yalan söylemediğini ispatlamak için şu ifadeyi kullanmıştır:

“Çoban:

- Benim bastonum iki parçadır. İçi boştur. Altınlarımı içine doldurmuştum. İnanmazsanız açın bakın, demiş.

Kahvedekilerin şaşkın bakışları arasında bastonu açmışlar. İçinden çil çil altınlar yere dökülünce çobana inanmışlar.” (BTE 4,15).

Büyük Türk Efsaneleri 5 adlı efsane kitabının “Bayraklı Baba” adlı bölümünde; Osmanlı Devleti, Çimpe Kalesi’ni kuşatırken kahramanca savaşan Sancaktar Karacabey, Düşmanın çok güçlü olduğunu görünce bayrağı teslim etmemek için parçalara bölerek yutar. Savaş biter herkes sevinirken Osmanlı Sancağı bulunmaz Sancaktar Karacabey’i bulan diğer askerler, sancağı sorar. O da sancağın emin ellerde olduğunu söyler fakat askerler ona inanmaz. Bunu anlayan Sancaktar Karacabey, doğru söylediğini ispatlamak için şu sözleri söylemiştir:

“Sancağı düşmana vermemek için lime lime doğradım sonra da yuttum. Yuttum dediysem, doğrudur. Şimdi siz bana bir bardak tuzlu su verin.” “Bre kardaşlar! Ser veririm, kan dökerim bayrağımı ağyara kaptırmam!” (BTE 5,11).

Büyük Türk Efsaneleri 7 adlı efsane kitabının “Karakoyun” adlı bölümünde; Bey kızına sevdalanan çoban, beyden kızını ister. Bey, gururuna yediremez ve kızı vermez ama bunu da ağır bir dille ifade etmez. Çobana şart koşar eğer bu şartı yerine getirirsen kızımı vereceğim demiş. Çoban da bu şartı kabul etmiş ve yerine getirmek için işe koyulmuş. Çoban kendisine verilen görevi yerine getirmiş ve beyin huzuruna çıkmıştır. Bu bölümde sözünde durmak deyiminin dürüstlikle olan bağı ele alınmış ve eserde şu şekilde örneklenmiştir:

“Bey dediğin sözünün eri olur.

‘Sözüm söz, ey yiğit çoban! Mademki dediğimi yaptın; Allah’ın emri, Peygamber’in kavliyle kızımı sana verdim gitti.’ Demiş.” (BTE7, 44).

Büyük Türk Efsaneleri 8 adlı efsane kitabının “Tanıklar Kayası” adlı bölümünde; vaktiyle Kütahya’da bir olay yaşanır ve mahkeme kurulur. Mahkemede suçlular yalancı şahitler tutarak davayı kazanmıştır. Yalancı şahitlik yapanlar

yüzünden haklı olanlar cezalandırılmış. Yalan söyleyenlerin de efsanede ilahi adalet dediğimiz şekilde cezalandırılmalarını şu cümlelerle anlatılmaktadır:

“Bize göre kaya parçasıdır ama o yörenin halkına kalırsa bunlar, yalan yere tanıklık eden adamların taş kesilmiş halleridir.

‘Olur mu, olmaz mı demeyin.

Siz, siz olun yalan söylemeyin.

Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.

Allah, yalan söyleyenden hesabını sorar.” (BTE8, 55).

Büyük Türk Efsaneleri 10 adlı efsane kitabının “Köroğlu” adlı bölümünde; Köroğlu’nun dürüstlük ve adalet için mücadelenin sembolü olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Fakiri gözeten, ihtiyacı olana yardım eden ve haksızlığa başkaldıran semboldür Köroğlu. Yiğitliği, mertliği ve dürüstlüğü savunan Köroğlu, Silahın icat edilmesinden sonra kavgaların ve savaşların artık mertçe olamayacağını sahtekâr ve haince olacağını dile getirip ortadan kaybolmuştur. Yazar, Köroğlu’nun dürüstlük ve metlik emsali olduğunu şu ifadelerle anlatmıştır:

“...kır atı dehlemiş. O günden sonra Köroğlu’nu gören olmamış. Ondan geriye mertlik, yiğitlik bir de koçaklamaları kalmış.” (BTE 10,68).

4.4. Öz Denetim Değeri ile İlgili Bulgular

Türkçe sözlükte “öz denetim: Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol.” olarak tanımlanmaktadır (TDK,2021).

Tablo 4.4. Sara Gürbüz Özeren’in Efsanelerinde “Öz Denetim” Değerinin Dağılımı.

Kitabın adı	Öz denetim değerinin geçtiği sayfaların numarası	Frekans (f)
Büyük Türk Efsaneleri 1	36,40,46	3
Büyük Türk Efsaneleri 2	12,16	2
Büyük Türk Efsaneleri 3	14,15,17	3
Büyük Türk Efsaneleri 4	33,34,70	3
Büyük Türk Efsaneleri 5	52,75	2
Büyük Türk Efsaneleri 6	63	1
Büyük Türk Efsaneleri 7	65,66,68	3
Büyük Türk Efsaneleri 8	23,25,43,56	4
Büyük Türk Efsaneleri 9	40,44,65,72	4
Büyük Türk Efsaneleri 10	7,19,26,36,67,72,79	7

Tablo 4.4. incelendiğinde “Öz Denetim” değerinin farklı eserlerde 32 kez işlendiği görülmektedir. Öz denetim değerinin en fazla işlendiği eserin “Büyük Türk Efsaneleri 10” olduğu belirlenmiştir. Öz denetim değeri eserlerde şu şekilde işlenmiştir:

Büyük Türk Efsaneleri 1 adlı efsane kitabının “Kafesteki Kuş” adlı bölümünde; Babasının verdiği görevi yerine getirmeye çalışan çocuğun gitmek istediği yere ulaşmak için gücünün ve imkânın olmadığı farkında olarak soymuruk kuşundan yardım istemesiyle amacını gerçekleştirmek istemektedir. Bu Değeri de metinden alınan şu ifadelerde görmekteyiz:

Kurban olayım bana yol göster. Ben kim Ak Denizin arkasındaki azılı padişahın sarayına gitmek kim?” (BTE 1, 45).

Büyük Türk Efsaneleri 2 adlı efsane kitabının “Bayıroğlu Efsanesi” adlı bölümünde; yardıma ihtiyacı olan halka yardım eden Bayıroğlu’nun, bu halkın daha

iyi yaşam sürdürmesi için yapılacakların neler olduğunu belirtip bunu halkına ifade etmesini işlemektedir.

“...burada eğleşeceğiz, yeniden yurt kuracağız. Ekip biçip yaşayacağız. Çalışırsak kısa zamanda burayı cennette çeviririz.” (BTE2, 16).

Büyük Türk Efsaneleri 3 adlı efsane kitabının “Gülmenin Gücü” adlı bölümünde; İbni Sina’nın bilimi geliştirmek için yaptığı çalışmaları anlatmaktadır. Bilimin gelişmesi için neleri yapacağını ve yapması gerektiğini anlamaya çalışmaktadır. Böylelikle yapacağı işlemleri daha iyi sınıflandıracağını düşünmektedir. Bunu da şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Bu hayvanları inceleyerek tıp ilmini geliştirmeye, hastalıklara çare bulmaya çalışıyordum, demiş ünlü hekim.” (BTE3, 15).

Büyük Türk Efsaneleri 4 adlı efsane kitabının “Gazi Mehmet Paşa Camii ve Hamamı” adlı bölümünde; Gazi Mehmet Paşa, bir camii yaptırmak ister ve ustaları işe koyulur aradan zaman geçer duvarlar örülür. Bir gün Gazi Mehmet Paşa, inşaat alanında gezerken bir ustanın sürekli aynı taşı kaldırım duvara tekrar koyduğunu görür. Gidip ustaya nedenini sorar usta da abdestsiz olduğunu ve ibadethanede böyle çalışmak istemediğini şu şekilde belirtir:

“Usta:

- Paşam, der. Bugün abdest tazeleyemedim. Böyle bir ibadet yerinin temeline kirli kirli taş koymak istemiyorum. Ancak boş durmak da istemiyorum. Bu yüzden aynı taşı duvara koyup geri çekiyorum.” (BTE4, 34).

Büyük Türk Efsaneleri 5 adlı efsane kitabının “Kim Daha Bilgili?” adlı bölümünde; Sultan Murat, ülkesinde bilimin gelişmesini istemektedir, bunun için de ülkesinin bilgili insanlarını tanımak ister. Bugüne kadar ülkesinde yaşamış ya da yaşayan bilgili insanların kim olduğunu merak eder. Onlar için eyler yapmak, onları rahata kavuşturmak ister. Metinde şu ifadelerle ifade edilmiştir.

“Sultan Murat düşündü:

Sahi bu ülkenin en bilgili adamı kim? Nerede? Ne işle meşgul? Hasta mı? Derdi mi var? Yoksul mu? Muhtaç mı?

Tanımalıyım. Ülkemin en bilgili adamını mutlaka tanımalıyım! Hasta ise hekimlerimi emrine amade etmeliyim. Yoksulsa, düşkünse yuh olsun bana! Kесе keсе altın vereyim, Hint ipeğinden diba giydireyim. Derdi varsa derman olayım.” (BTE5, 51).

Büyük Türk Efsaneleri 6 adlı efsane kitabının “Altın Kalbur” adlı bölümünde; yazar insanın kimseye muhtaç olmadan hayatını devam etmenin önemini anlatmaktadır. Metinde bahsedilen yaşlı kadın, olgun yaşı ve geçim sıkıntısına rağmen kendi ayakları üzerinde durmaya çalışır. Yazar bunu ifade ederken insanlara el açmanın ve tembelliğin kötü bir kavram olduğunu şu şekilde sezdirmeye çalışmıştır: “Vaktiyle burada ak pürçekli, nur yüzlü ihtiyar bir nine yaşarmış. Ne kimsenin etlisine ne de sütlüsüne karışmış. Birkaç koyunu ile bir o kadar da keçisini dağlarda otlatır, aha şu kayaların oyuklarında yatırılmış. Süt sağlar, yoğurt yapar satarmış. Ele güne muhtaç olmadan yaşarmış.” (BTE6, 63).

Büyük Türk Efsaneleri 7 adlı efsane kitabının “Gülcü Baba” adlı bölümünde; Gülcü Baba’nın yanına çıkar olarak giren bir delikanlının sevdiği kıza kavuşma için gösterdiği özveriyi anlatmaktadır. Kızın babasının şartını yerine getirmek için çabalayan delikanlı sonunda emeğinin karşılığını aldığını düşünerek Gülcü Baba’nın karşısına çıkıp şu ifadeleri kullanmıştır:

“Delikanlı:

Bu fidanı gözyaşlarımla suladım. Kırk gün kırk gece çapaladım. Rengini yüreğimdiki yangından, kokusunu gönlümden aldı. Güllühan’a muradım vardı işte yetiştirdiğim gül budur. Sen de verdiğin sözde dur. Eğer gülü beğendiysen Allah’ın emri, Peygamberin kavli ile Güllühan’ı isterim. Demiş.” (BTE7, 68).

Büyük Türk Efsaneleri 8 adlı efsane kitabının “Eğirim Sırtları” adlı bölümünde; vaktiyle tüccarın biri yolların güvensiz olduğu bildiği için altınlarını atının eyerine saklar. Güveli bir yoldan Eğirdir Gölü’nün çevresinde dolaşarak geçmek ister. Bunun için de bir yol aramaya çalışır. Metinde şu ifadelerle belirtilmiştir:

“Tüccar, Eğirdir Gölü’nün güneyindeki tepelere ulaşır. Ne geçit vardır geçilecek ne aşıt vardır aşılacak. Sağına bakar, soluna bakar, bir yol bulamaz. Atından iner, yularını bırakır; hayvanın içgüdüsüne kendini teslim eder. Geze geze patikayı bulur. At önde, tacir arkada yavaş yavaş göle doğru inmeye başlarlar.” (BTE8, 23).

Büyük Türk Efsaneleri 9 adlı efsane kitabının “Kadınhanı” adlı bölümünde; Selçuklular Dönemi’nde kocası şehit olan bir Türk hatunun, sultanın karşısına çıkıp orduya katılıp savaşa gitmek istemektedir. Kocası öldü diye yas tutmak yerine onu işi olan askerliği kendisi devam ettirmek ister. Savaşın sadece erkekler tarafından yapılamayacağını belirtip kendisine görev verilmesini ister. Yazar metinde şu ifadelerle anlatmıştır:

“...kocam şehit olduysa ben varım. Evelallah kırk yiğitle baş ederim. Onun yerine beni emir yapın.” (BTE9, 44).

Büyük Türk Efsaneleri 10 adlı efsane kitabının “Kız Kalesi” adlı bölümünde; İçel Bey’i rüyasında gözünden sakındığı kızının bir yılan sokması sonucunda öleceğini görür. O günden sonra da kızını yilandan korumak için çareler aramış. Neler yaparım, nerelere taşınırım diye düşünmüş ve şu şekilde bir yol bulmuş:

“Günün birinde deniz kenarında gezerken küçük bir ada görmüş. Aklına parlak bir fikir gelmiş.

- Tam denizin ortasına bir kale yaptırayım. Kızımı o kalede büyüteyim. Yılan denizi geçip kaleye çıkamaz, kızım da beladan uzak; uzun bir ömür sürer, demiş kendi kendine.

- Hemen o gün işe koyulmuş. Ustasını, dülgerini, marangozunu seferber eylemiş. Akdeniz’in ortasında heybetli bir kale yaptırmış. Kızını nedimeleriyle ve hizmetkarlarıyla birlikte kaleye getirip yerleştirmiş.” (BTE10, 26).

4.5. Saygı değeri ile ilgili Bulgular ve Yorumlar

Türkçe sözlükte saygı:

- A. Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram,
- B. Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu olarak tanımlanmıştır.

Tablo 4.5. Sara Gürbüz Özeren’in efsanelerinde “Saygı” değerinin dağılımı.

Kitabın adı	Saygı değerinin geçtiği sayfaların numarası	Frekans (f)
Büyük Türk Efsaneleri 1	58	1
Büyük Türk Efsaneleri 2	12,13	2
Büyük Türk Efsaneleri 3	19,33,59,73	4
Büyük Türk Efsaneleri 4	9,20,32,37,70	5
Büyük Türk Efsaneleri 5	12,13,41,51,56	5
Büyük Türk Efsaneleri 6	13,52,65,72,76	5
Büyük Türk Efsaneleri 7	68	1
Büyük Türk Efsaneleri 8	13,29,54	3
Büyük Türk Efsaneleri 9	22,29,75	3
Büyük Türk Efsaneleri 10	19,20,46,48,57,64	6

Tablo 4.5. incelendiğinde “Saygı” değerinin farklı eserlerde 35 kez işlendiği görülmektedir. Öz denetim değerinin en fazla işlendiği eserin “Büyük Türk Efsaneleri 10” olduğu belirlenmiştir. Öz denetim değeri eserlerde şu şekilde işlenmiştir:

Büyük Türk Efsaneleri 1 adlı efsane kitabının “Kafesteki Kuş” adlı bölümünde; yazar kültürümüzde büyüklere saygıyı ele alan bir örnek vermiştir. Babasının verdiği işi yapmak için yollara düşen delikanlının yoluna çıkan yaşlılara gösterdiği saygıyı şu ifadelerle dile getirmiştir:

“Delikanlı, kümbetin içinde yaşlı bir karı koca oturmaktaymış. Selam verip selam almış. Atından inip ihtiyarların elinden öpmüş.” (BTE 1, 57).

Büyük Türk Efsaneleri 2 adlı efsane kitabının “Kafesteki Kuş” adlı bölümünde; yazar, yapılan yardımlar karşısında; yardımı yapan kişi veya kişilere karşı duyulan minnet duygusunun saygı değeriyle bütünleştirerek şu şekilde ifade etmiştir:

“İnsanlar Bayır Oğlu ’nu çok sevdi. Onun sözünden çıkmadı, nasihatlerini dinledi. Halk Bayır Oğlu’na yürekten bağlandı. Bir dediğini iki etmedi. Onu velinimet saydı, bağırlarına bastı.” (BTE 2,12).

Büyük Türk Efsaneleri 3 adlı efsane kitabının “Amber Sazlığı” adlı bölümünde; yazar, vatanseverlerin kendini toplumu için feda eden insanlara duyulan minneti anlatmaktadır. Toplumda fedakâr insanların her zaman saygıyla anıldığını şu kelimelerle anlatmıştır.

“Köylerini kahramanca savunan bu kızı, o ağacın altına gömmüşler. Oraya da kızın hatırasını yaşatmak için “Amber Sazlığı” demişler.” (BTE 3, 35).

Büyük Türk Efsaneleri 4 adlı efsane kitabının “Evliya” adlı bölümünde; mütevazı bir hayat süren bir din aliminin yaşadığı toplum tarafından sevilip saygı duyulmasını anlatsan bu efsanede yazar, insanların hiç görmedikleri ama hayatlarını örnek aldıkları dini kâmil insanlara olan saygıyı aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Polonya Türkleri, hala bu evliyayı anarlar. Onun çamlarla çevrili mezarını sık sık ziyaret ederler.” (BTE 4,32).

Büyük Türk Efsaneleri 5 adlı efsane kitabının “Bayraklı Baba” adlı bölümünde; vatan sevgisi için canını seve seve veren kahramanların milletimiz tarafından her zaman saygı gördüğünü ve görmesi gerektiğini şu cümlelerle ifade etmiştir.

“Oradan gelip geçenler, yolu Gelibolu’ya düşenler, tepenin üstünde gördükleri bu bayraklı mezara “Bayraklı Baba” dediler.

Kim ki bu vatan uğruna can verdi, serinden geçti...

Kim ki beşikte bebesini, eli al kınalı nişanlısını bıraktı...

Cümlesinin ruhu şad olsun!” (BTE 5,12).

Büyük Türk Efsaneleri 6 adlı efsane kitabının “Kaybolan Nehir” adlı bölümünde; yazar vaktiyle bir kadının nimetlere saygıda kusur ettiği ve o nimetleri boşa harcamanın ve kirletmenin sonucunda verilen nimetlerden mahrum kaldığını anlatmıştır. Kadının kirlettiği nehrin kuruduğunu metinde bu şekilde işlemiştir:

“...Bir daha yeryüzüne çıkar mı bilemeyiz. Bildiğimiz o ki, Allah’ın verdiği

nimetlere saygıda kusur edenler iflah olmazmış.” (BTE 6,13).

Büyük Türk Efsaneleri 7 adlı efsane kitabının “Gülcü Baba” adlı bölümünde; yazar kendisini yetiştiren insanlara saygı gösterilmesini anlatmıştır. Delikanlı, yetiştirdiği gülü ustasında göstermiş, ustasından memnuniyet onayı alınca de saygısını göstermek için kültürümüzde yeri olan el öpme adetiyle şu şekilde ifade etmiştir:

“Delikanlı eğilip Gülcü Babanın elini öpmüş.” (BTE 7,68).

Büyük Türk Efsaneleri 8 adlı efsane kitabının “Gelin Taşı” adlı bölümünde; babasının sevmediği bir adamla evlendirdiği bir kızın, babasına küsmüştür. Çünkü kızın gönlü başka birindedir fakat babası kızını o adama vermez ve başka biriyle evlendirir. Kız gelin olup baba evinden çıkacakken babasını görmek istemez. Babasına saygı göstermez. Yazar, aile büyüklerine saygı göstermenin önemini belirterek anne ve babanın ahını almamanın gerektiğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Ey ulu Tanrım! Telli duvaklı gelin ettim ama o benim elimi öpmedi. Babamdır, atamdır, demedi. Muradı gözünde kalsın; kayalar içinde bir taş olsun.” (BTE 8, 54).

Büyük Türk Efsaneleri 9 adlı efsane kitabının “Çoban Dede Köprüsü” adlı bölümünde; insanlar öldükten sonra bile bıraktığı eserleri sayesinde ölmemiş gibi saygı görür ve hayır duası alırlar. Yazar, aşağıdaki alıntıda; insanların ihtiyaçları gözetilerek yapılan bir mimari eserin, onun yapan ve yapımına yardım eden insanların saygıyı hak ettiklerine kanaat getirerek, onlara saygıyı borç olarak bilinmesi gerektiği ifade etmiştir.

“Çobandede Köprüsü olmasa geçit vereceği yok. Yapanların, temeline taş koyanların ruhu şad olsun.” (BTE 9, 75).

Büyük Türk Efsaneleri 10 adlı efsane kitabının “Çifte Minareli Medrese” adlı bölümünde; yazar, bu öğreticiye saygı duyulması gerektiğini dile getirmiş. Ustasından öğrendikleriyle iyi işler yapan bir çırağın, ustasını küçümsemesini anlattığı bu efsanede ustasına saygı göstermenin gerekli olduğunu belirterek bu durumunu şu şekilde ifade etmiştir: “Çırak, kendini bir şey sanıp büyülendikçe büyülenmiş. Kibirlendikçe kabına sığmaz olmuş. Bir öğle vakti çırak ustasını, su içmek için iskeleden inerken görmüş.

- Gelirken bana da bir ibrik su getir. Demiş.

Usta demek baba yarısı, velinimet demek... Hebaya gitti sana verdiği bunca emek...

Usta taş kesilmiş, kulakları uğuldamiş. Gök kubbe sanki başına yıkılmış.

- Usta idim oldum şegirt, al testiye suya seğirt! Demiş ve kendini iskeleden aşağı bırakmış. O anda ırakta şafak atmış. Yaptığı densizliğin farkına varmış. Ustaya hakaret etmek, onu küçük görmek ölüme eř değermiş. Bunun üzerine ıracak da kendini boşluğa atmış.” (BTE 10, 46).

4.6. Sabır değerı ile ilgili Bulgular ve Yorumlar

Türkçe sözlükte sabır:

- A. Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayan,
- B. Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme., olarak ifade edilmiştir.

4.6. Sara Gürbüz Özeren'in Efsanelerinde “Sabır” Değerinin Dağılımı

Kitabın adı	Sabır değerinin geçtiği sayfaların numarası	Frekans (f)
Büyük Türk Efsaneleri 1	58	1
Büyük Türk Efsaneleri 2	16	1
Büyük Türk Efsaneleri 3	25,32	2
Büyük Türk Efsaneleri 4	30	1
Büyük Türk Efsaneleri 5	-	-
Büyük Türk Efsaneleri 6	23	1
Büyük Türk Efsaneleri 7	8	1
Büyük Türk Efsaneleri 8	12	1
Büyük Türk Efsaneleri 9	28,36	2
Büyük Türk Efsaneleri 10	34,67,72,79	4

Tablo 4.6. incelendiğinde “Saygı” değerinin farklı eserlerde 14 kez işlendiği görülmektedir. Öz denetim değerinin en fazla işlendiği eserin “Büyük Türk Efsaneleri 10” olduğu belirlenmiştir. Öz denetim değeri eserlerde şu şekilde işlenmiştir:

Büyük Türk Efsaneleri 1 adlı efsane kitabının “Kafesteki Kuş” adlı bölümünde; yazar, bu bölümde babasının verdiği görevi yerine getirmeye çalışan bir delikanlının karşılaştığı zorluk karşısında sabrederek mutlu sona ulaşması anlatılmaktadır.

“Oğlan, yumurta bu balıkların birinin karnındadır, diye balıkları teker teker yarmaya başlamış. Yorgunluktan bitkin düşmüş. Son balığın karnını yarıp bu işten vazgeçecekmiş. Karnını yardığı ak balık denilen balığın içinden kazın yumurtası çıkmış.” (BTE 1, 58).

Büyük Türk Efsaneleri 2 adlı efsane kitabının “Bayıroğlu” adlı bölümünde; yazar, topluma yön veren lider insanların öngörülerine duyulan güvenin insanlar

üzerindeki etkisi anlatılmaktadır. Nitekim lideri takip eden insanların birlik ve beraberliği bozmadan, sabrederek güzel neticeler elde ettiği şu şekilde belirtilmiştir:

“Şimdi beni seven arkamdan gelsin daha güzel bir yer buluncaya kadar yürüyeceğiz.

Bayır Oğlu atının ileri sürdü. Onu seven herkes peşinden gitti. Az gittiler, uz gittiler. Dere tepe düz gittiler. Altı ay bir güz gittiler. Gide gide sulak bir ovaya yettiler” (BTE 2, 16).

Büyük Türk Efsaneleri 3 adlı efsane kitabının “Ayuküydürgen” adlı bölümünde; yazar, kendisini duyulan güveni boşa çıkartmamaya çalışan yaşlı bir adamın başından geçenleri anlattığı bu efsanede, bir amaç için odaklanan insanların önlerine çıkacak engelleri yenebileceklerini şu şekilde ifade etmiştir: “Seyke Dede bıkmadan usanmadan günlerce beklemiş. Nihayet dağlarda kar kalmamış, bahar yağmurları durmuş, azgın akan ırmak, yavaş yavaş yatağına çekilmiş. Seyke Dede, karşı kıyıya kolayca geçecek sığ bir yer bulmuş. Hemen il kocalarına haber yollamış.” (BTE 3, 32).

Büyük Türk Efsaneleri 4 adlı efsane kitabının “Evliya” adlı bölümünde; yazar,

Dini ibadetleri yerine getirmek için katlanılması gereken zorlukların ilahi amaca ulaşmada motivasyonu arttırıcı bir etkiye sahip olduğu belirtmiştir. Metinde de eskiden hac ibadetini yerine getirmek için insanların uzun süreler boyunca yolculuk yapmak zorunda kaldıklarını ve nihayetinde de istenilen yere varılacağını şu şekilde belirtmiştir: “Uzun meşakkatli bir yolculuktan sonra Mekke’ye varmışlar.” (BTE 4, 30).

Büyük Türk Efsaneleri 6 adlı efsane kitabının “Yılanlı Hamam” adlı bölümünde; yazar, hastalık karşısında insanların umutsuz olmaması gerektiğini, derdi veren Allah’ın dermanı da vereceğini anlatmaya çalışarak sabırlı olunması ve vazgeçilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Efsane kahramanının da yakalandığı hastalığı sabrederek nasıl yendiğini ve eski sağlığına kavuştuğunu şu şekilde anlatmaktadır:

“Bir gün, beş gün derken, kızın kel başından sırma saçlar fişkırmış. Lüle lüle saçlar dizi koyup topuğu dövmüş.” Gürbüz,2014,23).

Büyük Türk Efsaneleri 7 adlı efsane kitabının “Ejderha” adlı bölümünde; yazar, bir kadının en büyük hayallerinden bir olan anne olma duygusunu yaşamak için bir bebeği, dokuz ay binlerce cefaya rağmen karnında taşıması ve hiçbir zorluk karşısında yılmadan bebeğini dünyaya getireceği günü beklemesini metinde şu ifadelerle belirtmiştir:

“Dokuz aydır gün saydığım, hasretle yolunu gözlediğim bebeğimi doğurayım. Ak sütümle emzirip, kundaklara beleyeyim.” (BTE 7, 8).

Büyük Türk Efsaneleri 8 adlı efsane kitabının “Süphan Dağı” adlı bölümünde; yazar, din büyükleri ve peygamberlerin çektiği sıkıntılardan sonra kendilerine bahşedilen güzelliklere kavuşmalarını, metinde şöyle anlatmıştır:

“Ben diyeyim günlerce siz deyin aylarca bu gemi suların üstünde çalkalanır durur. Ne bir kara ne sığınacak bir liman bulur. Derken bir gün Hz. Nuh’un gemisi bir karaya çarpar, sendeler. Ha devrildi ha devrilecek, içindeki canlılar korku ile çığlaşır.

Hz. Nuh, bu çarpışmanın heybetiyle:

- Subhanallah! Der.

Gemi, Yüksek bir dağın doruğuna çarpmıştır. Aylar sonra bir kara parçasının varlığını hissetmek, bütün canlılar sevinmiştir.” (BTE 8,11).

Büyük Türk Efsaneleri 9 adlı efsane kitabının “Rize’nin Adı Üzerine” adlı bölümünde; yazar, insanların kaybettiği sevdiklerinin bir daha gelmeyeceğini bildiği halde onları umutla beklememin insani erdemlerden olduğunu anlatmaya çalışmış. Kocasının öldüğüne inanmak istemeyen bir kadının eşinin gelmeyeceği halde büyük bir sabırla onu beklediğini şu alıntıyla belirtmiştir:

“Hava soğuk, deniz fırtınalıymış. Ali Reis, bu çetin havada bir daha denizden dönmemiş. Ne oldu, nereye gitti, takası mı battı, bilen yokmuş. Herkes ondan ümidini kesse de bir tek Roza hatun kesmemiş. Günlerce penceresinden Ali Reis’i beklemiş gözünün yaşı sel olup akmış. Ahı figana karışmış. Geceler boyunca denizden bir ışık, bir umut, bir haber beklemiş. Ama ne gelen olmuş ne bir selam getiren.” (BTE 9, 36).

Büyük Türk Efsaneleri 10 adlı efsane kitabının “Karataş” adlı bölümünde; toplum baskısının insanlar üzerinde yarattığı noksanlık etkisiyle bireyin önce kendisini dışlaması daha sonra da toplum tarafından dışlanmasını ele aldığı bu bölümde, bir kadının doğurganlık yetisinin olmaması sonucunda yaşamış olduğu sorunları anlatmaktadır. Gerek ailesi gerekse içinde yaşadığı toplumun baskısından kaçarak Allah’a sığınması ve sabırla beklemesi sonucunda ona bahşedilen bir evlatla ödüllendirilmesini şu şekilde ifade etmektedir:

“El gün yatıp ortalıktan el ayak çekilince beşiğin başucuna oturmuş. Oturmuş da bir türkü tutturmuş.

Ak taş diye belediğim,

Seni Hak’tan dilediğim,

Ak tülbende doladığım,

Mevla’m sana bir can versin...

Sabah olup da güneş doğana kadar bu türküyü söylemiş. Üçler, yediler, kırklar aşkına adaklar adanmış. Yüce Allah’tan dilek dilemiş. Her şeye kadir olan Mevla’m, bu biçarenin dualarını kabul etmiş. Beşikte yatan taş bebeğe can vermiş.” (BTE 10, 34.)

4.7. Sevgi değeri ile ilgili Bulgular ve Yorumlar

Türkçe sözlükte sevgi: İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu, olarak tanımlanmıştır (TDK,2021.)

4.7. Sara Gürbüz Özeren'in Efsanelerinde “Sevgi” Değerinin Dağılımı.

Kitabın adı	Sevgi değerinin geçtiği sayfaların numarası	Frekans (f)
Büyük Türk Efsaneleri 1	10,15,24,54	4
Büyük Türk Efsaneleri 2	30,35,53,59,67	5
Büyük Türk Efsaneleri 3	18,19,22,23,36,40,70,76	8
Büyük Türk Efsaneleri 4	19,66, 73	3
Büyük Türk Efsaneleri 5	-	-
Büyük Türk Efsaneleri 6	32,50,56,60,76	5
Büyük Türk Efsaneleri 7	19,30,40,65	4
Büyük Türk Efsaneleri 8	26,37,42,49,51	5
Büyük Türk Efsaneleri 9	8,9,12,32,35,35,38,51,64,70	8
Büyük Türk Efsaneleri 10	14,14,21,25,38,71,77	7

Tablo 4.7. incelendiğinde “Sevgi” değerinin farklı eserlerde 49 kez işlendiği görülmektedir. Sevgi değerinin en fazla işlendiği eserin “Büyük Türk Efsaneleri 9” olduğu belirlenmiştir. Sevgi değeri eserlerde hayvan sevgisi, şehir sevgisi, beşerî sevgi, evlat sevgisi gibi alt başlıklara değinmiş olup şu şekilde işlenmiştir:

Büyük Türk Efsaneleri 1 adlı efsane kitabının “Yılkı Çıkan Göl” adlı bölümünde; yazar, sevgi değerinin alt başlığında hayvan sevgisine değinmiştir. Bu bölümde köpeğini çok seven bir avcının köpeğine duyduğu bağlılığı ve onu dünya malına değiştirmemesini şu şekilde ifade etmiştir. “Avcı köpeğini kimseye vermez, ağırlığınca altına bile satmazmış.” (BTE 1,24).

Büyük Türk Efsaneleri 2 adlı efsane kitabının “Kız Kulesi” adlı bölümünde;

Yazar, sevgi değeri altında beşerî sevgiyi ele alarak, gerçek sevgi uğruna insanların gözü kara olduğunu ve sevgiliyi görme gayesiyle bütün zorlukların üstesinden gelmeye çalıştığını belirtmiştir. Sevdği kızı görmek için ölmeyi göze alan bir delikanlının her akşam kıyıda adaya doğru yüzerek gidip geldiğini şu şekilde ifade

etmiştir: “Kale beyinin kızı, her akşam kuleye çıkar; güneş battıktan sonra da sevdiği olan, yüzerek gelir oturup sohbet ederlermiş.” (BTE 2, 35).

Büyük Türk Efsaneleri 3 adlı efsane kitabının “Şekerli Göl” adlı bölümünde; yazar, sevgi değeri altında evlat sevgisini ele alarak, bir babanın tek evladı olan kızı için endişelenmesini anlattığı bu efsanede baba, kızına çok düşkündür. Ona bir şey olmasın diye gösterdiği çabayı şu şekilde işlemiştir:

“Adam, dünya yüzünde kalan tek evladı Ayşe’yi gözünden bile sakınmış. Esen yellere karşı durur, kızına bir zarar gelir diye ödü koparmış.” (BTE 3,18).

Büyük Türk Efsaneleri 4 adlı efsane kitabının “Siyah Lale” adlı bölümünde; yazar, bu efsanede bir padişahın çiçeklere (lale) olan hayranlığıyla doğa sevgisin ele almıştır. Padişah lelelerin farklı renklerinin olduğunu bilir ama kendi ülkesinde siyah renkli bir lalenin yetiştirilmesini ister. Yazar, padişahın çiçek yetiştiricilerinden olan isteğini metinde şu ifadelerle yer vermiştir: “Bir ara padişah yanlarındakilere dönerek:

- Ağalar laleyi çok severim bilirsiniz. Lakin ya kırmızı ya da sarı açıyorlar. Başka renkte açan bir lale bulunmaz mı? diye sordu.” (BTE 4,19).

Büyük Türk Efsaneleri 6 adlı efsane kitabının “Dipsiz Göl” adlı bölümünde; yazar, sevgi değerinin altında beşerî sevgi konusunu ele almıştır. İki gencin birbirlerine duydukları sevginin konu edildiği bu efsanede yazar şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bir gün köyün güzel kızları kırlarda gezinirken oba beyinin oğluyla karşılaşmış. Bir bakmış, akli başından gitmiş. Bir daha bakmış kendine gelmiş. O an, o saat aşık badesini içmiş. Vah ki vah!

Oğlan da kıza vurulmuş. ‘N’olaydı o güzel benim olaydı demiş. İki gönül kanatlanmış aşk perisinin terkisine binmiş.” (BTE 6,32).

Büyük Türk Efsaneleri 7 adlı efsane kitabının “Çoban Köprüsü” adlı bölümünde; yazar, bir ağa kızı ve çobanın sevdasını işlemiştir. Çobanın kızı gördüğünden beri ona duyduğu sevgiyi, kızın da çobana olan duygularını anlatırken kızın ağa babası sürekli maniler çıkartarak iki sevdalının kavuşmasını engellemektedir. Yazar, efsanenin genelinde bu aşkı işlese de bu iki sevdalıyı şu ifadelerle belirtmiştir. “Ne olmuşsa olmuş çobanın arsız gönlü ağanın maral bakılı kızına düşmüş. Kız da gönülsüz değilmiş hani.” (BTE 7,18).

Büyük Türk Efsaneleri 8 adlı efsane kitabının “Dikme Taş” adlı bölümünde; yazar, aile sevgisine değinmiştir. Vaktiyle çetin bir kış yaşayan köyde kimsenin hayvanlarına verecek yemi yoktur. Köyde sadece bir Ermeni de ot vardır. Köylülerden biri mecbur kalır ve gider komşusu olan Ermeni’den hayvanlarına vermek için ot ister. Ermeni de bunun karşılığında adamdan kızını kendisine vermesini ister. Zavallı köylü bir şey demeden ayrılmış evine doğru yürümüş. Kızını verse bütün hayvanları telef olur verse itibarından olur. Köylü evine gelir olup biteni anlatır. Bu duyan kız çok üzülür ailem rahat etsin ben kendimden geçerim, der. Fakat Allah’ın hikmetini kimse bilemez, öyle bir tipi olur ki Ermeni’nin de otları taş olur. Ertesi sabah da bahar bir den gelir her taraf çayı çimen olur. Ve hayvanlar kurtulur. Yazar kızın ailesine olan sevgisi karşısında kendini feda etmek istemesini şu ifadelerle anlatır: “Zavallı kız bunları düşününce aklı başından gideyazmış. Ailesi için kendini feda etmek istemiş.” (BTE 8,49).

Büyük Türk Efsaneleri 9 adlı efsane kitabının “İstanbul” adlı bölümünde; İstanbul’un ilk defa keşfedilmesini anlatan bu efsanede yazar, İstanbul’un her zaman güzel ve cazip bir şehir olduğunu anlatıp şehir sevgisine değinmiştir. İstanbul’un bizim için önemini ünlü şairimiz Nedim’in şu dizelerine yer vererek anlatmıştır:

“Bu şehir-i İstanbul ki mis-lü behadır.

Bir sengine yekpare Acem mülkü fedadır.

Ah güzel İstanbul! Laleler şehri, erguvanlar diyarı... Sultanlar otağı, gönüllerin durağı... Yeşilin maviye katık olduğu kutlu şehir! Allah’ın övüp de yarattığı toprak! Fatih’in fethettiği kale! Ey erenler diyarı, evliyalar otağı!.. Senin Türk yurdu olduğunu bilmek ne şeref!” (BTE 9, 9).

Büyük Türk Efsaneleri 9 adlı efsane kitabının “Alkarası” adlı bölümünde; yazar, hayvan sevgisini işlediği bu efsanede bir beyin atlara olan sevgisini işlemektedir.

“Bayırbağı beyinin en büyük tutkusu at yetiştirmekmiş. Tavlasında safkan atları, aygırları varmış. İlle de binek atı çok severmiş.” (BTE 10, 21).

4.8. Sorumluluk değeri ile ilgili Bulgular ve Yorumlar

Türkçe sözlükte sorumluluk: Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki

alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet, olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021).

4.8. Sara Gürbüz Özeren'in Efsanelerinde “Sorumluluk” Değerinin Dağılımı.

Kitabın Adı	Sorumluluk değerinin geçtiği sayfaların numarası	Frekans (f)
Büyük Türk Efsaneleri 1	33,48	2
Büyük Türk Efsaneleri 2	10,13	2
Büyük Türk Efsaneleri 3	8,12,14,24,32	5
Büyük Türk Efsaneleri 4	18	1
Büyük Türk Efsaneleri 5	8,10,11	3
Büyük Türk Efsaneleri 6	-	-
Büyük Türk Efsaneleri 7	10,18,61,66,75	5
Büyük Türk Efsaneleri 8	11,69	2
Büyük Türk Efsaneleri 9	20,23,37	3
Büyük Türk Efsaneleri 10	8,19,41,45,66	5

Tablo 4.8. İncelendiğinde “Sorumluluk” değerinin farklı eserlerde 28 kez işlendiği görülmektedir. Sorumluluk değerinin en fazla işlendiği eserin “Büyük Türk Efsaneleri 3 ve Büyük Türk Efsaneleri 10” olduğu belirlenmiştir. Sorumluluk değeri eserlerde şu şekilde işlenmiştir:

Büyük Türk Efsaneleri 1 adlı efsane kitabının “Kafesteki Kuş” adlı bölümünde; yazar, babasının verdiği sorumluluğu yerine getirmek için çalışan bir çocuğun kendisine yüklenilen sorumluluğun bilincinde olup babasıyla olan diyalogu anlatılmaktadır.

“Emrin başım gözüm üstüner. İçin rahat olsun baba. Ben bu gece okumu kalkanımı alır, has bahçeye musallat olan kuşu avlarım telini teleğine bağlarım, tüyünü

yolar huzuruna çıkarırım.” (BTE 1, 33).

Büyük Türk Efsaneleri 2 adlı efsane kitabının “Bayıroğlu” adlı bölümünde; yazar, Bayıroğlu adlı kahraman çaresiz kalıp yurt arayan insanlara yol göstermek için gelmiştir. Halka yol gösterip yurt kurmalarını sağlayacak yeri bulup bu halkın ev bark sahibi olmasını sağlamıştır. Kendisine verilen görevi, layıkıyla yapan bir kahramanın sorumluluğunun bilincinde olduğunu ve geldiği yere gitmek için hazırlık yapması gerektiğini, şu şekilde ifade etmiştir.

“Bayır Oğlu, iyilik ettiği halkın artık kendisine ihtiyacı kalmadığını görünce çok mutlu oldu. Bir toplantı düzenledi. Sonra karşılına geçip dedi ki:

- Görüyorum ki yerleşik hayatı benimsediniz. Çalışmayı, üretmeyi, kazanmayı sevdiniz. Zaten benim istediğim de buydu. Size doğru yolu göstermek için gelmiştim. Görevim tamamlandı. Gitme vaktim geldi. Bayır babam, toprak anam kucağını açmış beni bekler. Gitmezsem olmaz.” (BTE 2, 13).

Büyük Türk Efsaneleri 3 adlı efsane kitabının “Gülmenin Gücü” adlı bölümünde; yazar, İbni Sina’nın zindandayken bile bilim için çalıştığını ve kendisine ihtiyacı olan öğrencilerine yeni şeyler öğretmeye çalışmıştır. İbni Sina, hayatını bilime adanmış bir kişidir. Ve nerede olursa olsun bilim için çalışmayı hep bir sorumluluk olarak kabul etmiştir. Bu sorumluluk duygusuyla da çalışmalarını aksatmadan sürdürmüştür. Yazar İbni Sina’nı sorumluluk bilincini şu şekilde ifade etmiştir:

“İbni Sina, zindana girince boş durmamış. Ne kadar hasta varsa hepsini iyileştirmiş. Öğrencilerine mektuplar yazarak yeni buluşlarını öğretmiş (BTE 3,12).

Büyük Türk Efsaneleri 4 adlı efsane kitabının “Siyah Lale” adlı bölümünde; yazar, Osmanlı padişahlarının İstanbul’u daha bayındır bile hale getirmek için yaptıkları çalışmaları anlatmaktadır. İstanbul’un, milletimiz için ne kadar önemli olduğunu belirtmiştir. Her gelen padişah, şehri biraz daha güzelleştirmeyi kendine bir devlet sorumluluğu olduğunu kabul etmiş gibi çalıştığını şu ifadelerle dile getirmiştir:

“İstanbul, Osmanlı İmparatorluğu’na başkent olduktan sonra her padişah, bu kenti daha de güzelleştirmek için seferber oldu. Memlekette ne kadar bahçıvan, mimar, mühendis dülger, zanaatçı varsa çağırdılar. Kenti baştan başa mamur etmek için hazinelerini sebil ettiler.” (BTE 4,18).

Büyük Türk Efsaneleri 5 adlı efsane kitabının “Bayraklı Baba” adlı bölümünde; yazar, Bayrağın bizim için vatan olduğunu, ona göstermemiz gereken özen ve saygının ne kadar önemli olduğunu belirtmiştir. Osmanlı devleti Çimpe Kalesi’ni alırken Bayraktar Karaca Bey, devlet sancağını düşürmemek için gösterdiği mücadeleyi ve kendisine verilen sancaktarlık sorumluluğunu şu ifadelerle belirtmiştir: “Uğruna baş koyduğu sancak, düşman eline geçti geçecek. İşte o anda bütün gücünü topladı. Palası ile sancağı lime lime doğradı. Her limesini yuttu. Evet...Bütün sancağı yuttu! Ko düşman eline geçmesin de...” (BTE 5, 9).

Büyük Türk Efsaneleri 7 adlı efsane kitabının “Yeşeren Kuru Çubuk” adlı bölümünde; yazar, haberci görevi verilen bir kişinin sorumluluğunu yerine getirmek için kendi ihtiyaçlarından vaz geçip sadece işini yapması gerektiğinin bilincinde olması gerektiğini şu ifadelerle anlatmıştır:

“Adam:

- Ey yolcu! Bir tas çorbamı içmeden geçip gidemezsin.

Yolcu:

- Aşın senin olsun ey erenler! Fakat duramam. Şu dağların arkasında bir adama haber ulaştıracağım. Gidemezsem yanarım.” (BTE 7, 61).

Büyük Türk Efsaneleri 8 adlı efsane kitabının “Süphan Dağı” adlı bölümünde; Nuh Peygamber’e verilen görevi anlatan efsanede yazar, Nuh Peygamberin, kendisine buyrulan emri yerine getirmek için yaptığı zorlu çalışmayı anlatmaktadır. Nuh peygamber, kendisine verilen sorumluluk gereği şunları yapmaya başlamıştır:

Bir tufan kopacağı Nuh Peygamber’e söylenir. Hz. Nuh, emredildiği üzere gemisini yapar. Erzakının depolar, her cins canlıdan birer çift bulup gemisine yükler.” (BTE 8, 11).

Büyük Türk Efsaneleri 9 adlı efsane kitabının “Bitlis” adlı bölümünde; Büyük İskender’in askerlerinden olan Bitlis, İskender’in ben Asya’dan dönene kadar buraya bir kale yapmasını yapacağın bu kaleyi ben bile alamayacağım kadar sağlam olmasını ister. Bitlis, kendisine verilen işi yerine getirmek için gösterdiği özverili çalışma şu şekilde anlatılmıştır:

“Hemen o gün Bitlis, ne kadar mimar, mühendis, usta, dölger, marangoz varsa toplamış. İskender’in emrini onlara aynen iletmiş. Mühendisler ölçmüşler, biçmişler; kalenin planını çizmişler. Ustalar, marangozlar, dölgerler kolları sıvamışlar. Kovanda arı yuvada karınca misali çalışmışlar. Toprağı terleriyle ıslatıp emekleriyle harç karmışlar. Sonunda o ot bitmeyen çiçek açmayan tepeye görkemli bir kale kondurmuşlar.” (BTE 9,19).

Büyük Türk Efsaneleri 10 adlı efsane kitabının “Çifte Minareli Medrese” adlı bölümünde; Zanaatkâr olabilmek için yerine getirilmesi gereken bazı sorumlulukların olduğunu ve bu sorumlulukların yerine getirilmeden bazı mesleki sıfatların alınamayacağını belirtmiştir. Bu efsanede usta ve çırağının sorumluluklarının farkında olarak giriştikleri işler, şu şekilde ifade etmiştir:

“Taç kapıyı yapan usta, ustaların başıymış, çırağı da çırakların hası. Hal böyle olunca minarelerin birine usta, diğerine de çırak başlamış. O devirde bir eseri yüzünün akıyla yapıp tamamlamayan çıraklara ustalık kuşağı bağlanmazmış. Bu yüzden çırak bütün hünerini sergileyip, terini harca emeğini taşa katıp minareyi yapmaya koyulmuş.” (BTE 10, 45).

4.9. Vatanseverlik değeri ile ilgili Bulgular ve Yorumlar

Türkçe sözlükte vatanseverlik: "Vatanseverlik, doğduğu yeri, evini, köyünü, müstakil devlet sınırları içinde memleketini sevmektir, diye tanımlanmıştır (TDK, 2021).

4.9. Sara Gürbüz Özeren’in Efsanelerinde “Vatanseverlik” Değerinin Dağılımı.

Kitabın adı	Vatanseverlik değerinin geçtiği sayfaların numarası	Frekans (f)
Büyük Türk Efsaneleri 1	21,28	2
Büyük Türk Efsaneleri 2	-	-
Büyük Türk Efsaneleri 3	34,59,60	3
Büyük Türk Efsaneleri 4	7,9,73	3
Büyük Türk Efsaneleri 5	7,8,36,37	4
Büyük Türk Efsaneleri 6	-	-
Büyük Türk Efsaneleri 7	-	-
Büyük Türk Efsaneleri 8	13,28	2
Büyük Türk Efsaneleri 9	29,44	2
Büyük Türk Efsaneleri 10	13,59	2

Tablo 4.9. İncelendiğinde “Vatanseverlik” değerinin farklı eserlerde 18 kez işlendiği görülmektedir. Vatanseverlik değerinin en fazla işlendiği eserin “Büyük Türk Efsaneleri 5” olduğu belirlenmiştir. Vatanseverlik değeri eserlerde şu şekilde işlenmiştir:

Büyük Türk Efsaneleri 1 adlı efsane kitabının “Teveş” adlı bölümünde; Obasını düşmana teslim etmemek için direnen bir ihtiyar ve çocuklarının mücadelesi anlatılmaktadır. Obalarına düşman saldırdığında Teveş’in çocuklarının gösterdiği direnişin Türklerin vatanseverlik duygularının ne kadar sağlam olduğunu yazar şu ifadelerle anlatmıştır:

“Düşmanın geldiğini abilerine haber veren kız:

- Ne durursunuz? diye haykırmış. Obamızı düşman bastı, davranın!

Kurultayda olan yiğitler, kızın dediklerini duyunca sadaklarını, yaylarını omuzlayıp at binmişler.

Çocukları gelene kadar da babaları Teveş, ihtiyarlığına bakmadan yayını germiş, okunu fırlatmış.” (BTE 1, 21).

Büyük Türk Efsaneleri 3 adlı efsane kitabının “Amber Sazlığı” adlı bölümünde; vatani kurtarmak söz konusu olunca mücadele vermek için cinsiyetin bir önemi olmadığını anlatan bu efsanede, yurtlarını düşman işgal edecek korkusuyla nöbet tutan erkeklerde habersiz köyün vatansever Amber Kız’ı da gizliden nöbet tutarmış. Yazar bunu efsanede Amber Kız’ın vatanseverliğini şöyle ifade etmiştir:

“Savaş çıktığından beri köyün erkekleri gece nöbet bekler düşmana gafil avlanmamak için hazır olurlarmış. Amber kız da sadağını sırtına vurur, yayını alır köyün dışındaki yüksek bir ağaca çıkar, orada düşman kollarmış.” (BTE 3,34).

Büyük Türk Efsaneleri 4 adlı efsane kitabının “Sarıkızlar” adlı bölümünde; yazar, bu bölümde de Türk kadınının vatanseverliğini ve zekâsını kullanmasını konu alan bir efsaneyle Türklerin yurtlarına saldıran düşmanı nasıl yendiğini anlatmıştır. Düşman, Türklerin kalesine saldırmış ve kaleyi işgal etmiştir. Ne erkekler ne de kadınlar bunu hazmedememiştir. İki kız kardeş kaleyi kurtarmak için zekice bir plan yapmış, otlattıkları keçilerin boynuzlarına mumlar takıp yakmış ve sürüyü kaleye doğru sürmüştür. Yazar efsanede Türklerin vatanseverliklerini şu şekilde anlatmıştır:

“Binlerce askerin kaleye akın ettiğini sanan Kocacıklı Türkler de silahlarına davranmışlar. Bir anda kalenin çevresine kızılca kıyamet kopmuş, içkiden sızmış kalmış olan düşmanlar, kalenin surlarını ıslıl ıslıl görünce yanıyoruz sanmışlar. Can havliyle kaçmaya başlamışlar. (BTE 4, 9).

Büyük Türk Efsaneleri 5 adlı efsane kitabının “Bir Testi Su” adlı bölümünde; yazar, Çanakkale Savaşı’nı anlatan bu efsanede vatan toprağına düşmanı sokmamak için direnen halkın mücadelesini ele almıştır. Aynı zamanda da iman savaşı olarak nitelendirilen bu savaşta birçok mucizenin olduğu da halk arasında bilinmektedir. Bu mucizelerden biri de yaşlı bir adamın toz toprak içinde ve bir damla suyun olmadığı yerde elinde bir testi herkese su vermesini anlatır. Ne kadar asker varsa gelip su içer ama testi hiç boşalmazmış. Yazar, bu efsaneyi şu alıntılarla ifade etmiştir.

“Mehmetçik canını siper etmiş vatana

Ölürüm de bir karış toprak vermem düşmana.”

Diyor. Tümenler kırılıyor, alaylar serilip şehit oluyor. Müttefik donanması ateş topları, Gelibolu tepelerini hallaç pamuğu gibi atıyor. Taş üstünde taş bırakmamak için gümbür gümbür ateş kusuyor. Tükenen birlikleri desteklemek gerek. Şehitlerin yerini doldurmak gerek Anadolu şahlanmış, Çanakkale'ye asker yetiştiriyor, analar koç yiğitlerin ellerine kınalar yakıyor. Vatana kurban ol diyor. O kara günlerin birinde, yaz mevsiminin ortasıdır. Derelerin suyu çekilmiş, pınarlar kurumuş, toprak yarım yarılmıştır. Nur yüzlü ihtiyarın biri, nerede doldurmuşsa testisini, çıkmış yolun başına. Gelene su dağıtır, gidene su dağıtır. Koskoca alay, bir testi su ile sulanır da testinin suyu tükenmez. Mataralar doldurulur, maşrapalar dolu gider, boş gelir. Testi bana mısın demez (BTE 5, 36-37).

Büyük Türk Efsaneleri 8 adlı efsane kitabının “Çökelez Dağı” adlı bölümünde; yazar, Çoğu vatanseverlik konusunda olduğu gibi vatani için canını veren kahramanların isimleri ve yaptıkları bizim kültürümüzde hep saygıyla hatırlanır. İncelenen bu eserde de Ellez adındaki kahramanın vatanseverliğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Vaktiyle küffar ile Türkler arasında çetin bir savaş çıkmış. İki taraf vuruşa vuruşa dağın eteklerine kadar inmişler. O sırada Ellez adındaki bir kahraman elinde sancak dövüşmektedir.

Ellez çok ağır yaralandığı halde düşmana aman vermemek için, sancağı koltuğa alıp savaşmaya devam etmiş. Onun bu halini gören komandan sancağın yere düşmemesi için:

- “Çök Ellez, Çök Ellez!” diye bağırılmış.

Ellez olduğu yere çökmüş. O anda son nefesini verip şehit olmuş.” (BTE 8,13).

Büyük Türk Efsaneleri 9 adlı efsane kitabının “Kadı Hanı” adlı bölümünde; yazar, kocası şehit edilen bir kadının vatanseverliğini ele alan bu efsanede, kocasının yerine asker olmak istemesi şu şekilde anlatmaktadır:

“Raziye Hatun:

- Sultanım! Kocamı vatan uğruna şehit verdim. Ağlamak, sızlamak bana göre değil. Gün yas tutacak, karalar bağlayacak gün değil. Kocam şehit olduysa

ben varım. Evelallah kırk yiğitle baş ederim. Onun yerine beni emir yapın, demiş” (BTE 9, 44).

Büyük Türk Efsaneleri 10 adlı efsane kitabının “Kesdoğan” adlı bölümünde; yazar, devlet büyüklerinin bize bıraktığı bu toprakların konu alındığı bu efsanede, bize bu vatanları bırakanlara duyacağımız minnet duygusunu şu şekilde işlemiştir:

“Türklere yurt eyledi Anadolu’yu Sultan Alparslan.

Ta Orta Asya’dan sürdü atını dolu dizgin. Malazgirt ovasında tarih yazıldı o gün. 1071’de açıldı kapıları Anadolu’nun. Kutlu topraklar vatani oldu Türk oğlunu. O günden sonra Selçuklu beyleri, sürdüler yağız atlarını ileri. Kimi Torosları boydan boya aştı. Kimi Menderes Ovası’na ulaştı. Beylerden biri taktı bahadırları arkasına, otağ kurdu Sivas’ın yaylasına (BTE 10, 13).

4.10. Yardımseverlik değeri ile ilgili Bulgular ve Yorumlar

Türkçe sözlükte yardımseverlik: Hayırseverlik anlamına gelmektedir (TDK,2021).

Hayırseverlik, insanların sıkıntılarından kurtulmalarına yardımcı olmaya çalışan kişiler için kullanılan bir yakıştırmaca, sıfat olarak da tanımlanabilir.

4.10. Sara Gürbüz Özeren’in Efsanelerinde “Yardımseverlik” Değerinin Dağılımı

Kitabın adı	Vatanseverlik değerinin geçtiği sayfaların numarası	Frekans (f)
Büyük Türk Efsaneleri 1	40,45	2
Büyük Türk Efsaneleri 2	-	-
Büyük Türk Efsaneleri 3	12,44,52,56,75	5
Büyük Türk Efsaneleri 4	11,16,31,67,75	5
Büyük Türk Efsaneleri 5	33,37,43,45,56	5
Büyük Türk Efsaneleri 6	-	-
Büyük Türk Efsaneleri 7	49,52,75	3
Büyük Türk Efsaneleri 8	8,77	2
Büyük Türk Efsaneleri 9	8,15,36,42,68,75	6
Büyük Türk Efsaneleri 10	20,35,42,56,62,67	6

Tablo 4.10. İncelendiğinde “Yardımseverlik” değerinin farklı eserlerde 32 kez işlendiği görülmektedir. Vatanseverlik değerinin en fazla işlendiği eserin “Büyük Türk Efsaneleri 9 ve Büyük Türk Efsaneleri 10” olduğu belirlenmiştir. Yardımseverlik değeri eserlerde şu şekilde işlenmiştir:

Büyük Türk Efsaneleri 1 adlı efsane kitabının “Kafesteki Kuş” adlı bölümünde; yazar, hayvanlara yardım etmenin önemini ele aldığı bu bölümde, ağacın gölgesinde dinlenen kahramanın, ağaç tepesinden gelen seslerden dolayı tedirgin olup ağaca çıkması sonucunda yavru kuşların yardıma ihtiyacı olduğunu görmüş ve hayatını kurtarmıştır.

“Yavru kuşların neden kaygılı olduklarını anlamış ve onları ejderhanın elinden kurtarmaya karar vermiş.” (BTE 1, 40).

Büyük Türk Efsaneleri 3 adlı efsane kitabının “Urazlı’yı Yer Tutmuş” adlı bölümünde; yazar, bu efsanede misafirperverlik değerini; yardımseverlik değeriyle

bütünleştirerek işlemiştir. Yorgun ve yaşlı olan ihtiyarın yolu bir köye düşer. Aç ve yorgunluktan bitap haldedir hangi kapıyı çalsa yüzüne kapanır. O da köyden çıkarken fakir görünümlü bir ev görür ve o evin kapısını çalar. Kapıyı yaşlı bir kadın açar ve yolcuyla misafir eder, kendine bile durumu yetmeyen gönlü zengin insanların varlığı toplumsal dayanışma için oldukça önemlidir. Yazar, bu efsanede amacın yardımlaşma olması gerektiğini şu ifadelerde belirtmiştir:

“Yolcu:

- Yorgunum, gitmeye takatim kalmadı. Bu gece misafir eder misin beni? Diye sormuş.

Nine:

- Umduğunu değil, bulduğunu yersen başımla gözüm üstünde yerin var. Buyur içeri, demiş.” (BTE 3, 52).

Büyük Türk Efsaneleri 4 adlı efsane kitabının “Müslüman Mezar Taşları” adlı bölümünde; yazar, kızını sevdiğine vermek yerine başkasına vermeyi düşünen bir adam kızını bir odaya kilitler. Kızın hizmetçisi ise kızın günden güne eriyip gitmesine dayanamaz. Bir gün kızla konuşup onun kaçmasını sağlar ve sevdalılar kavuşur. Yazar efsanede hizmetçinin yardımını şu şekilde anlatmaktadır:

“Evin hizmetçisi:

- Hanımım, baban seni sevdiğine vermeyecek, güzelliğini ziyan edecek. Dilersen oğlana haber salayım. Gecenin bir payından kaçırıvereyim sizleri, demiş.

Kız:

- Sahi mi dersin? Bana bu iyiliği yaparsan cennete gidersin, diye hizmetçinin ellerine sarılmış.

Hizmetçi, el altından oğlana haber salmış. Kızın bohçasını hazırlamış. Bir gece yarısı oğlan ile kızını bir ata bindirip “uğurlar ola!” demiş.” (BTE 4, 67).

Büyük Türk Efsaneleri 5 adlı efsane kitabının “Misafir” adlı bölümünde; yazar, hayvanlar yapılan yardımın da boşa gitmeyeceğini anlatan bu efsanede vaktiyle üşüyen bir eniğe yardımcı olan adamın, yaptığı iyiliği öldükten sonra karşısına

çıkıldığını anlatmaktadır. İnsanlarla arası iyi olmayan ve yaşadığı yöre halkı tarafından da seilmeyen, iyilik yapmayan bir adamın ölümünün anlatıldığı bu eserde, öldüğü zaman cenazesini kimse kaldırmak istemez. Zavallı karısı cenazeyi çuvala koyup sırtlar ve dağ başındaki ormana doğru götürür. Orman da herkese yardım eden bir ihtiyar yaşamaktadır. Kadını o halde görünce yardımcı olur. Kadın kocasının durumunu anlatınca adam onu tanır ve kadına şunu der:

- Ben gördüm kocanı. Bir enik donmaktaydı kış günü. Kocan aldı onu koydu kulübeye, suyunu sütünü verdi. Bakma gariban olduğuna iyilik tohumu var kocanda.” (BTE 5, 45).

Büyük Türk Efsaneleri 6 adlı efsane kitabının “Yılanlı Hamam” adlı bölümünde; Toplum için faydalı işler yakmaktan bahsetmektedir. Kızı hasta olan bir adamın, kızını iyileştirdiğine inandığı pınar başında bir hamam yaparak ihtiyacı olan herkesin faydalanmasını sağlamıştır. Bu faydalanmayı da bedava yapmış insanlardan sadece hayır duası beklermiş. Yazar toplumun yararı için hamam yaptıran insanların yardımseverliklerini şu ifadelerle anlatmıştır:

“Kızın anası atası toplanmışlar, taşı tarağı varıp pınarın başına ulu bir hamam yapmışlar. Suyu sabuna katmışlar. Mademki kel kız iyileşti, sırma saçlı oldu. Bu hamamda yıkananlar para vermesinler. Bir hayır duası eylesinler.”

(BTE 6,23).

Büyük Türk Efsaneleri 7 adlı efsane kitabının “Kumru” adlı bölümünde; üvey anne baskısından bıkan iki kardeşin zorlu hayatlarını anlatan bu efsanede kardeşlerin tehlikeleri göze alarak birbirlerine yaptıkları yardımı yazar şu ifadelerle anlatmaktadır:

“O sırada nasıl olmuşsa sacayağı ters dönüp kızın boynuna geçmiş. Zavallının boynunda siyah bir yanık izi olmuş. Oğlan, kızı sacayacağından kurtarayım derken bu kez kendi boynu geçmiş halkaya. Onun da boynunda aynı siyah leke kalmış.” (BTE 7,49).

Büyük Türk Efsaneleri 8 adlı efsane kitabının “Gelin Taşı ve Dede Tepesi” adlı bölümünde; kendilerine verilen nimetlere şükretmeyen tembel bir hayat süren köye, yol göstermek amacıyla bir ihtiyar gelir. İhtiyar, bu halka doğru yolu göstereyim derken halk bu adamı zindana atıp aç bırakmış. Köyden yardımsever bir kız, adama

yardım etmiş. Yazar eserde bu yardımseverliği şu ifadelerle anlatmıştır:

“İyi kalpli bir kız, uzaktan uzağa yaşlı adamın haline acımış. Gecenin karanlığında el yatıp gün battıktan sonra sürüne sürüne gelir, adamın karnını doyurur, gizlice gidermiş.

Böylece ihtiyar açlıktan ölmemiş. Yine kızın sayesinde zindandan kaçıp kurtulmuş.” (BTE 8,8).

Büyük Türk Efsaneleri 9 adlı efsane kitabının “Pamukkale” adlı bölümünde; hastalığına şifa bulunamayan bir kızın, kendini uçurumdan atarak öldürmek isterken uçurumun dibindeki pınara düşer. Avlanmaya çıkan bey oğlu da o sırada kızın kendini attığı görür ve hemen yardıma koşar. Kızın hayatını kurtarır. Yazar bu efsanede yardımlaşma değerini şu ifadelerle anlatmıştır:

“Oğlan derinden bir ah çekip kızın kalbine kulağını yaslamış. Bakmış ki yavaş da olsa kızın kalbi çalışıyor. Hemen kucaklamış kızı, atına atlamış. Soluğu sarayda almış. Hekimler üşüşmüşler. Kızın yaralarını sarıp iyileştirmişler.” (BTE 9,8).

Büyük Türk Efsaneleri 10 adlı efsane kitabının “Nizam Terazisi” adlı bölümünde; babalarından kalan tarlayı sürüp geçinip giderler. İki kardeş de iyi niyetlidir. Bu iyi niyetlerini de gizli bir şekilde birbirlerine yardım ederek gösterirler. Yazar iki kardeşin yardımseverliğini şu şekilde işlemiştir:

“Büyük kardeş tahıl beklerken kardeşinin bekâr olduğu aklına gelmiş. ‘Onun benden daha çok ihtiyacı vardır. Daha evlenecek, toy düğün edecek. Ev bark sahibi olacak. Kendi payımdan ona biraz tahıl versem fena olmaz.’ demiş. Tahıl ölçeğini birkaç kere çeçe salıp küçük oğlanın payına aktarmış.

Büyük kardeş eve gidince küçük kardeş kendi kendine düşünmüş. ‘Ben bekârım, zahirenin fazlası işime yaramaz. Ağabeyimin çoluğu çocuğu var. Ona daha çok lazım.’ demiş.” (BTE 10,42).

Tablo 4.11: Sara Gürbüz Özeren’in Efsane Kitaplarındaki Değerlerin Kitaplara Göre Dağılımı

KİTAPLAR	DEĞERLER										
	Adalet	Dostluk	Dürüstlük	Öz Denetim	Saygı	Sabır	Sevgi	Sorumluluk	Vatanseverlik	Yardımseverlik	Toplam
BTE 1	2	4	4	3	1	-	4	2	2	2	25
BTE 2	2	1	-	2	2	1	5	2	-	-	15
BTE 3	4	2	2	3	4	2	8	5	3	5	38
BTE 4	2	2	4	3	5	1	3	1	3	5	29
BTE 5	2	2	2	2	5	-	-	3	4	5	25
BTE 6	-	1	1	1	5	1	5	-	-	-	14
BTE 7	-	-	1	3	1	1	4	5	-	3	18
BTE 8	3	-	3	4	3	1	5	2	2	2	25
BTE 9	2	-	-	4	3	2	10	3	2	6	32
BTE 10	-	2	1	7	10	4	7	5	2	6	44
Toplam	17	14	18	32	39	14	51	28	18	34	265

İncelenen eserlerde ele alınan değerler toplam olarak aşağıda belirtilmiştir. İncelenen bu eserlerin değerler eğitimi konusunda oldukça kapsayıcı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Sara GÜRBÜZ ÖZEREN’in bu eserleri değerler eğitimi için önemli bir kaynak olduğu sonucuna varılmıştır.

Büyük Türk Efsaneleri 1 adlı eserde (25)

Büyük Türk Efsaneleri 2 adlı eserde (15)

Büyük Türk Efsaneleri 3 adlı eserde (38)

Büyük Türk Efsaneleri 4 adlı eserde (29)

Büyük Türk Efsaneleri 5 adlı eserde (25)

Büyük Türk Efsaneleri 6 adlı eserde (14)

Büyük Türk Efsaneleri 7 adlı eserde (18)

Büyük Türk Efsaneleri 8 adlı eserde (25)

Büyük Türk Efsaneleri 9 adlı eserde (32)

Büyük Türk Efsaneleri 10 adlı eserde (44)

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu bölümde Sara Gürbüz Özeren'in eserleri MEB Kök Değerlerinde yer alan on değere göre incelendiğinde değerler eğitime katkı sağlar niteliktedir. Eserlerde yer alan adalet (17), dostluk (14), dürüstlük (18), öz denetim (32), saygı (39), sabır (14), sevgi (51), sorumluluk (28), vatansever (18), yardımsever (34) değerleri göz önünde bulundurulduğunda bu eserlerin değer aktarımında etkili olduğu ön görülmektedir.

Eserlerde en çok işlenen değer "Sevgi" değeri olmasının sebebi kök değerler bağlamında incelendiğinde bu değer kapsam bakımından oldukça zengin olmasıdır. Çünkü kardeş sevgisi, hayvan sevgisi, doğa sevgisi, evlat sevgisi vb. örnekler bakımından geniş olmasından kaynaklandığı görülmüştür. En az işlenen "Dostluk" değerinin de eserlerde arkadaşlık veya kardeşlik değerleriyle iç içe olmasından dolayı arkadaş ve kardeş sevgisinin ağır basmasından kaynaklı olarak az işlenildiği sonucuna varılmıştır.

Bu araştırmada Sara Gürbüz Özeren'in 10 eseri aktarılan kök değerler açısından incelenmiş; inceleme sonucunda 265 değer aktardığı tespit edilmiştir.

Eserlerinde kök değerlerin (adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, saygı, sevgi, sabır, sorumluluk, vatansever, yardımsever) hepsi tespit edilmiştir.

İncelenen eserlerin tür ve konuları da çocukların seviyelerine uygun ve onların hayal gücüne hitap eden özelliğe sahip olması açısından çocuklar tarafından beğenilerek okunmasını sağlayacaktır.

Eserlerde yer alan metinler, tarihi ve milli birçok konuyu da kapsadığından öğrenciler tarafından okunması için başka bir sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eserler vasıtasıyla da çocuklara aktarılması istenilen değerlerin amaçlara uygun ve daha kolay aktarılmasını sağlayacaktır.

Değer aktarımın etkili olabilmesi için ders materyallerinde değerlere yeterince yer verilmesi gerekmekte Sara Gürbüz Özeren'in eserlerinin de bu materyallerde yer alması sağlanmalıdır.

Çocuk eğitimi farklı boyutlara sahiptir. Yazar olumlu ve olumsuz durumları bir arada kullanmaya özen göstermiştir. Eserlerinin sonunda olumlu değerlere sahip kişiler kazanmış, olumsuz davranış sergileyen kişiler ya toplumsal baskıya maruz kalarak cezalandırılmış ya da ilahi olarak cezalandırılmışlardır. Sonuç kısmının böyle düzenlenmesi yazarın öğüt verici bir tavır takınmadığını göstermiştir.

Eserlerde değerle, olayların akışına bırakılmış okuyucuların bulması için dolaylı olarak verilmeye çalışılmıştır. Okuyucuların empati kurmalarını sağlamak amacıyla kahramanların yaşadıkları olaylar vasıtasıyla değerler okuyucuya aktarılmaya çalışılmıştır. Okuyucuların değerler arasında ayırım yapmaları sağlanmıştır. Toplumun önem verdiği değeri taşıyan bireylerin kazandığı, toplumun kötü olarak nitelendirdiği tutumlardan uzak durulmasının gerektiği sezdirilerek bu duruma uyan kişilerin kazanacakları belirtilmiştir.

Yazar eserlerinde kahramanlarını toplumun farklı gruplarından seçmiştir. Toplumsal yapımızı okuyucuya aktarmaya çalışan yazar, çocuk, ihtiyar, esnaf, padişah, hekim, asker, kadın, erkek vs. çoğu rol sahibini eserlerine kahraman olarak seçmiştir.

5.2. Tartışma

Bazı değerlerin değer aktarımı için yeterli olduğu görülürken bazı değerlerin yeterince ele alınmadığı tespit edilmiştir. Eserler Türkçe derslerinde, çocukların merak duygularını harekete geçirmek ve değer eğitimi için tercih edebileceği düşünülmektedir. Olayların gidişatına göre değer kavranmasını amaçlamıştır. Ancak bazı eserlerinde kök değerlerin yanında yardımcı değerler de değinmiş ve eserleri değerler yönüyle beslemiş ve anlatımını zenginleştirmiştir. Eğitimde zıtlıkların dengesine dikkat edilerek sunulan değerler çocuğu daha çok etkiler. Bu sebeple çocuklara olumlu değerleri göstermek için olumsuz örnekleri de göstermek oldukça yararlı olacaktır. Olumlu ve olumsuz durumlar kaynak oluşturularak değerlerin önemi kavratılabilir. İyi-kötü güzel-çirkin, alçakgönüllülük-kibrin birlikte kullanılması değerlerin anlaşılmasında büyük önem kazanır. Özeren de eserlerinde bu durumu çok etkili bir şekilde kullanmıştır.

Okuyucuya bazen iyi bazen kötü olaylar anlatarak, insanların içinde bulunduğu durumlar gösterilerek değerlerin toplumsal yaşam için gerekliliği vurgulanmıştır. Değerleri topluma kazandırmak için öncelikle o değerlere kişi veya kişilerin iyi birer örnek teşkil etmeleri gerekir. Sahip oldukları yetkinlikler ise hayatlarındaki pek çok şeyden feragat edebileceklerini göstererek ortaya koymalıdır. Bu bakımdan milli kültürümüzün önemli yapı taşlarından olan efsanelerimizin de çocuklarımıza aktarımı konusunda oldukça önemlidir.

Yazarın eserlerinde hangi okur kitlesine hitap ettiğine dair ibareler mevcut olmamakla birlikte efsane türünün aslında her yaştan okuyucuya hitap ettiği yorumu ortaya çıkmaktadır. Eserlerin dili sade ve anlaşılırdır. Yazar çocukların anlamını bilmediğini düşündüğü kelimelerin anlamlarını da sayfanın sonuna eklemiştir.

Toplumun içinden farklı sosyal statülerdeki insanlar yazarın eserlerinde kahraman olarak seçilmiştir. Toplumsal yapımızı benimsetmeyi amaçlayan yazar; hükümdar, çocuk, ihtiyar, esnaf, asker, kadın, erkek vb. birçok rolü eserlerinde kahraman olarak kullanmıştır.

5.3. Öneriler

Yazarın kitaplarındaki baskı kalitesi, kâğıt kalitesi ve resimler çocukların yaş aralığına göre yetersiz kalmakta ve renksiz olması özellikle de saman kâğıdının kullanılması çocukların ilgisini çekmekten uzak durumdadır. Yazar eserlerinde kültürel, ahlaki, dini ve evrensel değerlere değinmiştir. Eserin birkaç yerinde olumsuz iletileri içeren anlatımlar, beddua yani kargışlar mevcut. Bu durum okuyucular için olumsuz öğrenim teşkil edebilir. Bu noktalara değinmeden de anlatılmak istenileni okuyucuya aktarması mümkün olabilir ya da bu olumsuz ifadelerin küçük düzeltmelerle, alkış ve kargışların ise milli kültürümüzün bir parçası olduğunu sezdirerek okuyucuların bu bilince sahip olmalarını sağlayan örneklerin verilmesi çocuklarımız için daha yararlı olacağı kanaatindeyim.

Türkçe ders kitaplarında değerler eğitiminin aktarımına yönelik etkinliklerde Sara Gürbüz Özeren'in eserlerinden yararlanılabilir. İlkokuldan itibaren öğrencilere Sara Gürbüz Özeren'in eserleri tavsiye edilebilir.

MEB, Temalar ve Konular programında yer alan farklı değerlere göre Sara Gürbüz Özeren'in eserleri incelenebilir.

Edebi eserler vasıtasıyla değer aktarabilmemiz için temel koşul çocukları edebi eserlerle tanıştırmamız gerekir. Bu amaca ulaşmamızın da ön koşulu çocuklara okuma sevgisi ve okuma alışkanlığı kazandıracak etkinliklerin daha fazla yapılmasını sağlamak, uygulamadaki okuma saatlerinin işlevselliği artırılmalıdır.

Değerlerin çocuklara aktarımı için hazırlanan metinlerin alanında yetkin kişilerin ortak karar vereceği metinler vasıtasıyla planlı ve sistematik olarak aktarımı sağlanabilir.

Gerek okulda gerekse evde okunan kitaplar hakkında fikirlerin beyan edilebileceği ortamlar oluşturularak çocuklarının okudukları kitapları ve kitaplarda farkına vardıkları değerleri belirtebilecek fırsatlar verilmeli.

Değerler öğretimi öğretiminin amacına ulaşabilmesi için Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin istikrarlı bir şekilde ilgili konuyla ilgili değerleri en iyi şekilde yansıtacak metinlerden seçilmeli.

Değerler eğitiminin okul ayağında öğretmenlere önemli görevler düşmemektedir. Sadece Türkçe öğretmenleri değil farklı branşların öğretmenleri de bu konuda donanımlı olmalıdır. Çünkü değerler örtük öğrenmeyle öğrencilere aktarılmaktadır. Bu sebeple bütün öğretmenlerimiz rol model olduklarını unutmamalıdır.

İncelenen eserler biçimsel ve görsel açıdan yeni bir araştırmaya konu teşkil edebilir. Kitaplardaki resimlerde kâğıt seçimi ve sayfaların baskı kalitesinde iyileştirmeler olursa bu eserler çocukların ilgisini daha fazla çekebilir.

Çocuğun eğitimiyle ilgili unsurların başında gelen aile ve öğretmenlerin de öncelikle örnek davranışlar göstermesi gerekmektedir. Çünkü öğrenciden yapmasını istediği ya da benimsemesini istediği değerleri kendileri yerine getirmediği veya eksik örnek teşkil ettikleri zaman öğrenciler de rol model aldıkları kişilerin davranışlarındaki çelişkilerden hareketle değerleri tam olarak benimseyip uygulamayacaklardır.

KAYNAKÇA

Abacı, E., (2018); “Behiç Ak’ın Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Zonguldak.

Akbaş, O., (2004); “Türk Millî Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim İkinci Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akbaş, O., (2008); “Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış,” Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt 6, Sayı 16.

Aydın, M. Z., (2011); “Aile ve Çocuk Eğitiminde Öncelikli İlkeler,” 1.Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.

Aydın, M., (2003); “Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği,” Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt I, Sayı 3, Konya.

Aydın, M., (2011); “Değerleri, İşlevleri ve Ahlak,” Eğitime Bakış Dergisi, Cilt 7, Sayı 19.

Biçer, S. (2013). Değerler Eğitimi Açısından Mehmet Akif Ersoy’a Ait “Safahat” Adlı Eserin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak

Bilgen, S. (2019). Değerler Eğitimi Açısından Kutadgu Bilig. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.

Çelikkaya, H., (1996); Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi, Alfa Yayınları, İstanbul.

Çoban, A., (2020). Değerler Eğitimi Bağlamında Türk Destan Örneklerinde Kök Değerler, Yüksek Lisan Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Muğla.

Doğan, H., (1997); Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı, Önder Matbaacılık, Ankara.

Ekinci, H., (2018); Okulda ve Ailede Değerler Eğitimi, Kayhan Yayınları, İstanbul.

Emirhan, T., (2016); “Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Romanları,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Samsun.

Emiri, E., (2014); “Gülsüm Cengiz’in Eserlerine Değerler Eğitimi Açısından Bir Yaklaşım,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Van.

Erol, E. E., (2014); “Tarık Buğra'nın Hikâyelerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Van.

Fichter, J. H., (2012); Sosyoloji Nedir (Çev: Nilgün Çelebi), Anı Yayıncılık, Ankara.

Gülbüz Özeren, S., (2014a); Büyük Türk Efsaneleri 1, Aykut Matbaacılık, İstanbul.

Gülbüz Özeren, S., (2014b); Büyük Türk Efsaneleri 2, Aykut Matbaacılık, İstanbul.

Gülbüz Özeren, S., (2014c); Büyük Türk Efsaneleri 3, Aykut Matbaacılık, İstanbul.

Gülbüz Özeren, S., (2014ç); Büyük Türk Efsaneleri 4, Aykut Matbaacılık, İstanbul.

Gülbüz Özeren, S., (2014d); Büyük Türk Efsaneleri 5, Aykut Matbaacılık, İstanbul.

Gülbüz Özeren, S., (2014e); Büyük Türk Efsaneleri 6, Aykut Matbaacılık, İstanbul.

Gülbüz Özeren, S., (2014f); Büyük Türk Efsaneleri 7, Aykut Matbaacılık, İstanbul.

Gülbüz Özeren, S., (2014g); Büyük Türk Efsaneleri 8, Aykut Matbaacılık, İstanbul.

Gülbüz Özeren, S., (2014h); Büyük Türk Efsaneleri 9, Aykut Matbaacılık, İstanbul.

Gürbüz Özeren, S., (2014ı); Büyük Türk Efsaneleri 10, Aykut Matbaacılık, İstanbul.

Hökelekli H. ve Gündüz T., (2004);“Üstün Yetenekli Çocukların Değer Yönelimleri ve Eğitimleri,” 1.Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Bildiriler Kitabı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.

<https://sozluk.gov.tr/> 2021

İçli, G., (2005). Sosyolojiye Giriş, Anı Yayıncılık, Ankara.

İlkay, A., (2019). “Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın çocuk romanlarının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi” Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı / Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Sakarya

Kadri, C., (2018). “Değerler Eğitiminde Rol Model Olarak Öğretmen” (21.06.2018 tarihli yazı), http://www.kar360.com/degerler-egitiminde-rol-model-olarak-ogretmen_m830.html (3 30.01.2021 tarihinde erişilmiştir).

Karasar, N., (2012); Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayınları, Ankara.

Kaynak, L., (2012); “Değerler Eğitimi Bağlamında Sevinç Çokum'un Hikayelerinin Analizi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Antalya.

Kılıç, Ş. (2019). Renad Muhammedi'nin Sırat Köprüsü Sultan Galiyev Romanının Değerler Eğitimi Bağlamında Analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Kösemihal N. Ş., (2005); Sosyoloji Tarihi, Remzi Kitapevi, İstanbul.

Köylü, M., (2016); Teoriden Pratiğe Değerler Eğitimi, Nobel Yayıncılık, Ankara.

Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı Ç., (2000); “Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı,” Türk Psikolojisi Dergisi, Sayı 45, Cilt 15, Ankara

Millî Eğitim Bakanlığı (1973); “Millî Eğitim Temel Kanunu,”: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>

Özkan, R. (2010). Türk eğitim sisteminde himayeci değerler: ilköğretim ders kitapları örneği. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7, 1124-1141.

Selek, M., (2014); “Osman Yalçın’ın Hayvan Hikâyelerinde Değerler Eğitimi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Burdur.

Senek, S., (2018); “Aytül Akal’ın Masallarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı, Antalya.

Taşpınar, M., (2009); “Eğitinde Örtük Program ve Değerler Eğitimi,” (Editör: Cihad Demirli), I. İyilik Sempozyumu Bildiri Kitabı, Elazığ Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Elazığ.

Tokcan, F., (2017); “Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Çocuk Şiirlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Eğitimi Bilim Dalı, Konya.

Tosun, C., (2012). Din Eğitimi Bilimine Giriş, Pegem Akademi Yayıncılık. Ankara

Tunagür, M. (2016). “Mustafa Kutlu’nun Hikâyelerinin Türkçe Öğretiminde Değer İletimi Açısından Önemi” yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe Eğitimi Yüksek Lisans Tezi, Van.

Tural, S., (1992). Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler, Ecdad Yayınevi, Ankara.

Turan, S. ve Aktaş D., (2008); “Okul Hayatında Var Olan ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler,” Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6(2).

Türkçe Dersi Öğretim Programı, (2019), Ankara

Ulusoy, K. ve Bülent D., (2016); Değerler Eğitimi, 4. Baskı, Pegem Akademi, Ankara.

Yaman, E., (2012); Değerler Eğitimi: Eğitimde Yeni Ufuklar, Ankara.

Yaman, E., (2014); Değerler Eğitimi, Akçağ Yayınları, Ankara.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2011); Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 8 Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara.

Yıldırım, M., (2017); “Pakize Özcan'ın Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Bilim Dalı, Elazığ.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 11. Basım, Ankara.

Yılmaz, A., (2018); “Değerler Eğitimi Bağlamında Aytül Akal'ın Çocuk Romanları,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Nevşehir.

Yılmaz, M. E., (2015); “Fatma Karabıyık Barbarosoğlu'nun Öykülerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Van.

Yılmaz, O., (2013); “Fatih Erdoğan'ın Eserlerinin Eğitsel Açından İncelenmesi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Erzurum.

Yır, B. B., (2019) Bilgin Adalı'nın Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Zonguldak.

Yüce, B. N., (2020) Hamdi Ülker'in Eserlerinin Kök Değerler açısından incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı, Erzincan.

EKLER

